SAYI : 660
11 ŞUBAT 1967
FİYATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

Teşkilât kararını verdi...



METİN TOKERin 3 kitabı



Türkiyede üç kitap, yayınlandıkları en satış rekoru kırarak "Best Seller" oldular.

1 İSMET PAŞAYLA 10 YIL - CİLT I
(1954 - 1957 DEVRESİ)

2 RUS GELDİ AŞKA-RUSUN AŞKI BAŞKA
(Hiç bir eser Sovyetler Birliği denen alemi bu kadar güzel ve tarafsız anlatmamıştır.)



3 İSMET PAŞAYLA 10 YIL - CİLT II
(1957 - 1960 DEVRESİ)

bu kitapları siz okudunuz mu?

AKİS YAYINLARI A

Cilt: XXXVII Yıl: 13 Sayı: 660

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ :

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Kili Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — DÜNYADA: T. Kemal — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz — SİNEMA: Nijat Özön —

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU :

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI :

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF :

T.H.A. — Erdoğan Çiftler

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık (12 nüsha) 1 2 . 5 0 lira
6 aylık (25 nüsha) 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 50.00 lira
Geçmiş sayılar 2 5 0 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI:

Santimi 20 lira
S renkli arka kapak 3 0 0 0 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ *YER :*

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER:

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

82.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL: 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

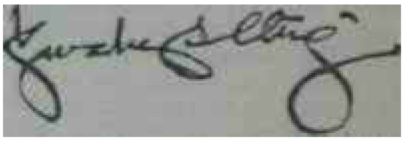
Bu hafta CHP. bakımından hayli hareketli ve bereketli geçti. Geçen haftanın sonunda başlayan C.H.P. İl Başkanları toplantısı iki gün süre ile aralıksız çalıştı ve CHP. İçindeki sen-ben kavgasına kesin bir son verdi.

Bilindiği gibi bir süre önce CHP. içinde 8'ler diye anılan bir grup insan İsmet Paşaya, meşru Genel Sekreter Ecevite, onun meşru Merkez Yönetim Kuruluna isyan ettiler. İsyancıların elebaşılarından bir ikisinin Grup Yöneticisi olmaları işleri daha da karıştırdı. Adeta ortada Od başlı bir kuruluş varmış gibi, Gruplar işleri bir yöne, partinin yetkili organı bir başka yöne çekiştirip durdular. Her parti de fikir mücadelesi olur. Ne var ki Feyzioğlu ve 7 arkadaşının yaptıklarının bir fikir mücadelesi olmadığı İl Başkanları toplantısında ortaya çıkan ve tıpkı meşhur Kasım Güleğin "Fens mektubu"na benzeyen bir broşürle anlaşıldı. Feyzioğlu tarafından hazırlandığında zerre kadar şüphe olmayan bu broşürde isyancılar işi son haddine götürmekte ve adeta partiyi ikiye bölmeğe hazırlandıklarım ifade etmektedirler. Feyzloğlunun "II. Fens mektubu" ortaya çıkınca, hiç bir tarafı tutmayıp olayları izleyen bir takım partililer bile Feyzioğlu hakkında kesin yargıya vardılar. Nitekim İl Başkanları toplantısının bitiminde yayınlanan oldukça sert havalı bildiride, Feyzioğlu ve arkadaşları bizzat güvendikleri teşkilât tarafından en ağır şeklide suçlanıyordu. Şimdi haysiyetli Feyzioğluna düşen, Grup Yönetim Kurulundaki görevini daha yıpranmamış bir arkadaşına devrederek Partisinin, bütçe müzakerelerine kendisine güvenilmeyen bir Grup Başkanvekili ile girmemesini sağlamaktır. Aksi halde bütün müzakerelerde, yükü omuzlarına almak bizzat Genel Başkan İnönüye düşecektir.

CHP. içinde olup bitenleri en ince ayrıntıları ve -Feyzioğlu ne şekilde düşünürse düşünsün- en objektif ölçüler içinde vermiş bulunmaktayız. Bu arada bir de foto-kopi yayınlamaktayız. Bu, üzerinde Feyzloğlunun el yazısını taşıyan meşhur broşürdür.

CHP. içindeki olaylar, teşkilâtın temsilcilerinin kesin kararıyla sağlam bir sonuca bağlandığında politikacılar diğer konularla ilgilemek imkânına sahip oldular. CHP. Meclisi üyesi ve eski M.B.K. Genel Sekreteri Orhan Erkanlı haftanın başında sah günü bir basın toplantısı yaparak bazı yayın organlarında 27 Mayısa ve onun temsilcilerine karşı yapılan çirkin yayınlara değindi ve önemli açıklamalarda bulundu. "Yassıada" başlıklı yazıda bu açıklamaları okuyacaksınız. Erkanlının sözleri ümit edelim ki, ordunun sorumlu mevkilerinde bulunanlara da bir işaret yerine geçsin ve bu "merhamet ve şeamet tellallığı"na bir son verilsin.

Saygılarımla



AKİS Cilt : XXXVII Sayı: 660 11 Şubat 1967

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER



İl başkanları toplantısını izleyen gazeteciler
*Balona **bir** iğne battı: Açıklık*

Millet

Kırık kol artık yende değil

Bir olay, mânası ve mahiyeti itibariyle bu hafta dikkati çekmekteydi. Bir teşekkülde, bilhassa bir partide ihtilâf çıktı mı, şimdiye kadar akla ilk gelen çare kapıları kapatmak ve bunu kapalı kapıların arkasında halletmekti. CHP ilk defa olarak bunun dışına çıktı. İl Başkanlarının Merkez Yönetim Kuruluyla yaptığı toplantılara sadece Grup Başkanlarını ve milletvekillerini, senatörleri değil gazetecileri de alıverdi ve tartışmaların herkesin önünde yapılmasını sağladı. Bu, önce, Feyzioğlu ve arkadaşlarının bir taktiğini bozdu. Bunlar, Grup mensuplarına, kendilerine İl Başkanları toplantısında konuşmak hakkının verilmeyeceğini, Grup mensuplarının toplantıya alınmayacaklarını propaganda etmişler, hattâ bu konuda Genel Sekretere, sonradan kullanmayı tasarladıkları bir de mektup göndermişlerdi. CHP'nin yöneticileri toplantıyı açık yapınca herkes geldi, gördü, dinledi. Belki de hiç bir şey, "Sekizler" diye bilinen hizipçilerin ne kadar temelsiz olduklarını ve nasıl sunî bir harekete giriştiklerini bundan daha iyi belli edemezdi. Daha toplantının ikinci günü, bir gün önce Turhan Feyzioğlunu dinlemiş olanlar "Yahu, hep aynı şeyleri söylüyorsun!" diye bağırmaktan kendilerini alamadılar. Halbuki İnönü ve arkadaşları, Parti Meclisinin yazın Beşiktaşta yaptığı toplantıdan bu yana Feyzioğlunun hep, hemen hemen kelimesi kelimesine aynı konuşmasını dinlemislerdi de, dinlemişlerdi. Bütün Parti Meclislerinde aynı konuşma, Grupta aynı konuşma, kulislerde aynı konuşma.. Üstelik incir çekirdeğini doldurmayan bir konuşma....

CHP eğer İl Başkanları toplantısını açık değil kapalı yapsaydı çeşitli söylentiler mutlaka dolaştırılacak,

HAFTANIN İÇİNDEN

Göbeğin 99. Meziyeti

Metin TOKER

Süleyman Demirelin resimlerine, haşmetli vücuduna ve güleç yüzüne baktıkça hatırıma hep, Shakespeare'in Julius Sezar'ından bir parça gelir. Sezara, galiba yaver diye Cassius'u tavsiye ederler. Sezar Cassius'a şöyle bir bakar, "Yok, istemem" der. Sonra izah eder: "Ben yanımda şişman kimse isterim. Şişmanlar rahat adam olurlar. Gamsızdırlar. Bu Cassius, zayıf!" A.P.'nin Genel Başkanı, her halde, rahatlık ve gamsızlık bakımından Sezarın görüşünü hiç yalanlamıyor. Ağızında daima tatlı tatlı kelimeler, kafasında daima tatlı tatlı hayaller. La Fontaine'in masalındaki sütçü kız gibi başında taşıdığı çanaktaki sütü satacak, onunla tavuk alacak, tavuklardan yumurta, yumurtalardan piliç olacak, onları satacak domuz alacak, domuzlar çoğalacak onları satıp koyun alacak, onlar kuzulayacaklar, kuzuları satıp inek alacak, en sonda zengin olup çıkacak! Demirel de öyle.. İktidara nasıl geldiğini kim unutmuştur? En güçlü rakibi seçmenlere "Size zahmetsiz refah vaad edemem, bu plânlı düzen içinde fedakârlık ederek kalkınacağız, ama kalkınmanın başka yolu da yoktur" derken A.P. Genel Başkam "Para değil, akıl lâzım, akıl.. 100 milyarın lâfı mı olur? Ben bir iktidara geleyim, C.H.P.'nin şerrinden yatak altlarına saklanmış milyarlarca lira hemen piyasaya çıkacaktır. Bu para Con Ahmedin devridaim makinesi gibi dönmeye bir başladı mı, refahı tutma artık. Amerika da, beni Başbakan olmuş görünce açacak kesenin ağızını. Ne gam, ne kasavet. Oh, verin oyları, bulun rahatı." Bu, cennette yer satma muamelesi elbette ki "Vatandaş Mehmet Efendi"yi kemer sıkmaktan daha fazla keyiflendirmiş ve Türkiyeye bir A.P. İktidarı hediye etmiştir.

Şimdi "Vatandaş Mehmet Efendi" gerçeğin katı kayasına, her zaman olduğu gibi, kafasını vurmaya başlamıştır.

Daha Süleyman Demirel, bu parlak iktisadî felsefesini söylerken kendisine hatırlatılmıştır ki, eğer maksadı adam kandırmak değilse hayaller içindedir. Para ne yatak altından çıkacaktır, ne gökten yağacaktır. Biz kendimize yardım edersek dostlarımız bize yardım edecektir. Bizim kendimize yardımımızsa, devletin vergi gelirinin arttırılmasıdır. Bu, kaçınılmaz bir yoldur ve Türkiye için başka yol yoktur. Bugün, Tekel maddelerinden başlayan zam furyası bu mecburiyetin bir neticesidir, ama bunun salma usulüyle yapılması, bu sefer de tedavinin tesbitinde gamsız Demirelin hataya düştüğünün delilidir.

Tekel maddelerine, şekere, gaza zam yapmayı hiç bir iktidar sevmez. Bunun halk arasında nasıl bir memnunsuzluk uyandırdığı meçhul değildir. Halk Partisini, harp yılları içinde bulunulduğu halde, böyle bir yola gitmiş olmak uzun süre hırpalamıştır. Şimdi bile, biraz gecikmiş zekâlı A.P. kalemleri kendi iktidarlarının marifetini örtbas etmek için o hikâyeyi tazelemeye çalışmaktadırlar. Tabii bu, belki A.P.'li olanları tatmin eder ama sokaktaki adamın, tarafsız vatandaşın bunlarla oyalanması mümkün değildir. Görülecektir, C.H.P. bütün toplantılarında, bütün yurtta bunu işleyecektir. Zam, iktidarların yokuş aşağı gitmelerinin daima başlangıcım teşkil etmiştir.

Buna rağmen Af. İktidarının, gamsız ve tombul Süleyman Demirel mutlu yarınlar, kapımızın önündeki refah türküleri söylerken, bir yıl içinde işimizin nasıl da düzeldiğini anlatırken bu hiç popüler olmayan tedbire başvurması gerçekte nasıl sıkıntılı bir durumda bulunduğumuzu ortaya çıkarmaktadır. Hazinenin hali, kendini zaten belli etmekteydi. Hükümet, memur avanslarım dahi taksitsiz verememiştir ve müteahitler paralarım alamamakta, gerekli ödemelerini yapamamaktadırlar. Hiç bir başka çare kalmadığı ve bir ümit de mevcut olmadığı içindir ki A.P. İktidarı, yaygın halk tabakalarına dayandığı halde en ziyade onları tedirgin edecek bir zamma başvurmuştur. Bu, sadece, Süleyman Demirelin hayallerinin sonu değil, aynı zamanda memleket bakımından çok güç bir devrenin de işaretidir. Bu kafayla her geçen gün biraz daha iyi olmayacak, her geçen gün biraz daha zor şartlar gırtlağımızı sıkacaktır.

Vasıtalı vergi elbette ki kolay bir vergidir. Kesilmesi kolaydır, tahsilatı kolaydır. Ama vasıtalı verginin asıl karakteri, adaletsizliğidir. Vasıtalı vergi, sigara içen her vatandaşın omuzuna yük yükler. Vehbi Koçla onun kapısındaki hademeyi ayırmaz. İkisini de devletin yardımına aynı nisbette bile değil, aynı miktarda koşturtur. Birinden ne kadar alınırsa ötekinden de tıpatıp aynısı alınır. Bunu,doğru bir yol, bunu haklılık saymak kabil midir?

Hepsi bu değil. Tekel maddelerine zammı hangi iktidar yapmışsa, hepsi bir kısa görüşün esiri olmuştur ve bu kısa görüş onları bir tek yere çıkarmıştır: Yeni zamlara. Zira bu zamlar daima, hayatı öylesine pahalılaştırmıştır ki en sonra devlet hizmetleri de pahalı olmuş, devlet daha fazla paraya muhtaç hale düşmüştür. Bu yapılacak yerde, bunca tecrübeden sonra, bugünkü sosyal adalet anlayışı içinde de, İktidarın, vergilenmemiş veya az vergilenmiş sektörlerin üzerine eğilmesi gerekirdi. Ama anlaşılıyor ki Süleyman Demirel, partisi için yaygın tabakaların desteğine ancak seçimde muhtaçken böyle bir âdil vergilendirmeden zarar görecek çevrelerin desteğine bütün bir seçim arası kendisini muhtaç hissetmektedir. Ötekilerin nasıl olsa kandınlabileceği inancı -Ne hazin şey! Üstelik de gerçek ve o daha da hazin..- A.P.'nin idarecilerine hâkim olduğundan dolayıdır ki A.P.'de kimse, Genel Başkanın yakasına yapışıp "Yahu o ne perhizdi, bu ne lahana turşusu?" diye sormuyor ve bir kartopunun çığ haline gelmesi kayıtsız gözlerle seyrediliyor.

Bu A.P.'nin hepsi de mi, Sezarın aradığı adam, canım?

gazeteciler kulaktan dolma bilgi peşinde koşacaklarından ve bu bilgi da kendilerine maksatlı kimseler tarafından verileceğinden herkes işi bir tarafa çekecekti. Böylece, zaten fayla uzamış çekişmenin gerçek mahiyeti bir türlü tam bir berraklıkla görülmeyeceğinden gene "şu haklıymış - hayır bu haklıymış" tartışması sürüp gidecekti.

Partilerin hiç şüphesiz, herkesin önünde tartışmayacakları meseleleri vardır. Ama CHP'deki tecrübe göstermiştir ki toplanan heyet bu derece kalabalıksa toplantıyı açık yapmak fayda vermektedir. Bir defa bu, CHP'nin en sıkı taraftarlığını yaptığı "açık rejim"e uyan bir davranıştır. İkincisi, bilhassa İnönünün bazı sözlerinin duyulmuş olması son günlerin bir başka olayına, "Turalın Emirnamesi Olayı"na ışık getirmiştir. İnönü bu konuya doğrudan doğruya dokunmamıştır. Ama "Sekizler" takımından Mehmet Hazerin Senatoda Turalın emirnamesini ve Hükümetin ona arka çıkmasını övmesini şiddetle yermiş, bunu tasvip etmediğini belirtmiş, hattâ açık açık "Benim görüşümün bu olmadığı bilinmektedir" demiştir.

Hesapların millet önünde, hiç bir gizli taraf bırakılmaksızın görülmesi âdeti, "kandırıcılar"ın çok olduğu toplumumuzda suni sisleri dağıtacak en tesirli usul gibi görünmektedir.

C.H.P.

"Halkın sesi, hakkın sesi"

(Kapaktaki toplantı)

Eğer bu haftanın içinde bir gün, **Hükümet** hakkında, Gene) Kurmay Başkanı Orgeneral Turalın meşhur emirnamesi dolayısıyla aldığı vaziyet üzerine gensoru açılmasını isteyen TİP önergesi konuşulurken "CHP Grupu sözcüsü" olarak; kürsüde İsmet İnönü görülürse, buna hiç şaşmamak gerekecektir. Haftanın başındaki Salı günü. CHP Gruplarının yönetim kurullarının ortak toplantısına evinden, Meclis Grupu Başkan Vekillerinden Hilmi İncesulunun davetiyle çağırılan İno'nü toplantıya bu niyetle gitti. İncesulunun telefonu geldiği zaman Genel Başkan evinin bahçesinde, Genel Sekreter Yardımcısı Dr. İbrahim Öktemle birlikte yürümekteydi. İncesulunun talebini İnönüye Öktem nakletti. Genel Başkan:

"— Aaa, giderim-." dedi.

Bir süreden beri Parlâmentoda "CHP adına" diye yapılan bazı konuşmalar ve 8'lere dahil Başkan Vekilleriyle onların izindeki bir takım kimselerin davranışları Genel Başkanın midesini bulandırmıştı. Meselâ Senatoda bir Mehmet Hazer çıkmış. Turalın emirnamesini ve Hükümetin davranışlarını tuttuklarını söylemişti. Senato Grupunun Başkan Vekili, 8'lerden Fehmi Alpaslan daha da büyük bir pot kırmıştı. Eğitim Bütçesinin görüşülmesi sırasında Grup adına. Ortanın Solunun samimi destekleyicilerinden Hüseyin Atmaca konuşmuş, "solcu" diye oraya buraya sürülmek İstenilen öğretmenleri savunmuş, onu takiben Alpaslan kürsüye çıkıp AP'lilerin alkışları arasında, bu sözlerin CHP'yi ilzam etmediğini bildirmişti. Halbuki Atmacanın konuşmasının metni daha önceden öteki Başkan Vekili -gene 8'lerden- Ferit Melen tarafından görülmüş, tasvip edilmişti. Grup yöneticileri köyü çomaksız bulduklarından -yahut sandıklarından- istedikleri gibi davranabilecekleri inancı içinde kendilerine göre bir politika yapıyorlardı, İnönü haftanın başındaki o Salı günü, Gensoru Önergesinin görüşülmesinde CHP Grupu adına bizzat konuşacağını açıkladıktan sonra:



İnönü konuşuyor
Kestirip attı

"- CHP elbette ki böyle bir konunun Meclis tarafından ele alınmasını isteyecektir" dedi.

İsmet İnönü saten, İl Başkanları toplantısında "yem arayan uçan kuşa komünist demek metodu"ndan bahsederken Tural - Demirel ikilisinin "komünizmle mücadele" anlayışını takbih ediyordu. CHP Genel Başkanı toplantının son günü de, "komünist avı" paravanası arkasın" da bir şiddet ve tedhiş rejimi denemesine girişileceğinden endişe ettiğini söyledi, buna asla müsaade etmeyeceğini kesinlikle bildirdi. Hemen hemen aynı esnada, Hürriyetin İktidara yakınlığıyla bilinen Cüneyt Arcayüreği minarenin kılıfı hakkında bilgi veriyor, nasıl suçlar icat edilip bunlara ne cezalar biçileceğim Hasan Dinçer tarafından hazırlatılmakta olan bir tasarıya atfen açıklıyordu.

Çok şey -ve bilhassa yaratılan hava-, yakın bir geçmişte Menderes bir şiddet tedbiri getirirken yapılan hazırlıkları hatırlatıyordu. Ama bu hava beklenilen neticeyi vermişti ve Menderesin karşısına dikilen İnönüyü, böyle heveslerin yeni, şampiyonlarının karşısına dikmişti. CHP Genel Başkanı o konuda "Grup Sözcülüğü"nü bizzat yapacağını açıkladıktan sonra ilâve etti:

"— Her halde Bütçe görüşmelerinde de Grup adına ilk sözü ben alacağım!"

Paşa çizmeleri gene çekmişe benziyordu.

Kuğunun şarkısı

Zaten Paşa çizmeleri, İl Başkanları toplantısında çekti. İnönüyü orada görenlerin kendisinin ne. kadar kararlı ve azimli olduğunu farketmemeleri imkânsızdı. Açış konuşmasını zehir zemberek bir "vaziyet alma" şeklinde hazırlamıştı. 8'leri bütün hüviyetleriyle teşhir ediyordu, üstelik çok manalı bir de-

Dünden Bugüne

Hafızaları nisyanla fazla malûl bulunmayanlar bugün merak etmektedirler, acaba 1957'lerin, 1958'lerin, 1959'ların, hattâ 1962'lerin, 1963'lerin Turhan Feyzioğlusu şimdiki Turhan Feyzloğluyla karşılaşsaydı onu tanır mıydı?

Şimdi, C.H.P. içindeki bir ihtilâfta İnönüyü, İnönü açık vaziyet aldı diye "hizip başı" olarak suçlayan bu Turhan Feyzioğlu o Turhan Feyzioğluyu, yani aynı ithamı Kasım Gülek veya Nihat Erim, yahut Avni Doğan yaparken bunun bir liderlik görevi olduğu görüşünü savunan Turhan Feyzioğluyu tanır mıydı? Ne güzel ve ne doğru konuşurdu, o Turhan Feyzioğlu! Bir partide iki temayül belirecek, bir partide bazı kimseler birtakım davranışlarda bulunacaklar, partinin sevk ve idaresini elinde tutan, bundan sorumlu Genel Başkan hareketsiz, pasif kalacak, fikrini söylemeyecek, kimden yana olduğunu belirtmeyecek.. Turhan Feyzioğlu, o eski Turhan Feyzioğlu derdi ki: "Böylesine belki Genel Başkan derler ama, her halde lider demezleri" Ve bilhassa Kasım Gülek, İnönünün "tarihî ağırlık'ından sızlanırken o Turhan Feyzioğlu "Liderler tarihî ağırlıklarından tecrit edilebilirler mi?" diye sorardı. Evet, o Turhan Feyzioğlu, partiiçi bir şiddetli çekişmede İnönünün liderlik görevini ifa etmesinden ve bunu yaparken tarihî ağırlığının elbette ki rol oynamasından şikâyet eden bu Turhan Feyzioğlunu acaba tanır mıydı?

Ya bugün, Kâmuran Evliyaoğluna "Sen D.P.'nin Gençlik Kollarını idare ederdin, daha düne kadar A.P'liydin. Seni aramıza aldık, dağdan gelip bağdakini kovmaya kalkışıyorsun. Sen kimsin bakalım?" diye çatan bu Turban Feyzioğlu kendisi ve Hür. P.'li arkadaşları, Paksütler ve Kırcalar, Çelikbaşlar C.H.P.'ye girdiklerinde Güleğin ve Öztrakların, Gölelerin söyledikleri aynı türkü karşısında isyan eden o Turhan Feyzioğlunu acaba tanır mıydı? Gülek de kendisini, dağdan gelenlerin kovduklarını söylerdi ve o Turban Feyzioğlu bu Turhan Feyzioğlunun aksine derdi ki: "Bir partiye bağlılık yarışı kayıt numarasına değil, o partiye o gün yapılan hizmete göre olur. Partiye dün giren partili hep partiliymiş gibi muamele görür," Bu Turhan Feyzioğlu o Turhan Feyzioğlunu acaba nasıl tanır?

O Turhan Feyzioğlu daha başka da güzel fikirler, doğru sözler söylerdi. Kasım Gülek eksiklikleri, hataları belirtildiğinde, ilk ve en fazla bu dergide belirtildiğinde partilileri tahrik için kendisini mazlum gösterecek bir hava yaratmak için "C.H.P.'yi AKİS idare ediyor. C.H.P.'yi Damat Bey idare ediyor" diye bağırırdı ve o Turhan Feyzioğlu "Hiç kimsede C.H.P.'yi idare etmek kudreti yoktur. C.H.P.'yi lideri ve yetkili organları idare eder" der, koca İsmet Paşayı şunun veya bunun idare ettiğini ileri sürenlere kahkahalarla gülerdi. O Turhan Feyzioğlu İnönüyü kimsenin idare edemeyeceğini iyi bilinil ve İnönüyü iyi tanırdı Şimdi, bu Turhan Feyzioğlu bir takım kriptoların isimlerini sayıyor, beyannamesine Kırcaların imza bastığı dergiler söylüyor, demekler söylüyor, Kim di yor. Yurdakul Fincancıoğlu diyor, Esatoğlu diyor ve bunlar bazı fikirler yazdıkları için C.H.P.'yi onlar idare ediyor, İnönüyü onlar idare ediyor, ben C.H.P.'yi onlardan kurtaracağım diyor. O Turhan Feyzioğlu bu Turhan Feyzioğluya rastlasaydı onu tanır mıydı? tanımaz mıydı bilinmez ama onu bir ayıplardı, bir ayıp lardı ve mutlaka yakasından çekip bir aynanın kar şısına götürür:

"— Bak, ne hale geldin, akılsız!" derdi.

Yeni Dorian Grey'in aklı yok değildir ama, yazık ki ihtirası onun bir parmak üstündedir ve bu hal ona, üzerinden on yıl bile geçmemiş bir maziyi unutturup onu gülünç edebilmektedir.



Turhan Feyzioğlu
Yalnız adam...

ikazda bulunuyordu: "Bugün yem arayan uçan kuşu komünist olarak itham edenler fırsat bulurlarsa kısa yoldan diktaya gideceklerdir. Bunların CHP'yi bir âlet olarak kullanmalarına karşı koymayı ve CHP'yi komünistlikten kurtarmak iddiasını taşıyanların mürteci dikta taraftarlarıyla hiç bir zaman temasa girmemelerim' tavsiye ederim."

Bu sivrisinek, anlayan için, saz sesiydi.

Doğrusu istenilirse İl Temsilcilerinin hepsi, Ankaraya, Feyzioğluna kıymak için gelmemişlerdi. Gerçi ezici bir çoğunluk 8leri haksız, onların davranışını yakışıksız buluyordu ama bunların içinde bir Feyzioğlunun mevcudiyeti kendilerini atıfet hislerine itiyordu. İl Temsilcilerinin gözünde öteki 7'nin zerrece önemi yoktu. Onları bir tekmede partinin kapısı dışına itmek hiç birinin -belki Ferit Melen Vanda, Orhan Öztrak Tekirdağda bir üzüntü yaratacaktı- kılını kıpırdatacak önemde değildi. Ama Feyzioğluyu CHP tutmuş, onu sevmiş, onu takdir etmiş, ondan bir şeyler beklemişti. Feyzioglu da CHP'ye şüphesiz, en verimli yıllarında hizmet etmişti. Bu, bazı hisleri harekete geçiriyordu. Tıpkı vaktiyle "Kasım Gülek Hadiseleri" sırasında olduğu gibi.. Nitekim bir hadise, bunun tipik misalim teşkil etti.

Parti Meclisi salonunun girişine rastlayan merdiven aralığında sigarasından sinirli nefesler çeken Feyzioğlunun etrafım, arkadaşları çevirmişlerdi. Tavır ve sözleri ile 8'ler hareketinin liderine moral vermeye çalışıyorlardı. Bu sırada köşede sigarasını içen orta boylu, kumral, kendi halinde görünen adam Feyzioğlunun yanına geldi ve şöyle dedi:

"— Sayın Feyzioglu sustukça yükselir, konuştukça batarsınız.."

Dikkatler bu sözlerin sahibinin üzerine çevrildi. Kırklareli İl Temsilcisi olduğu öğrenilen partilinin sözü Feyzioğlunu etkilemişti, "biliyorum" gibilerden kafasını öne arkaya salladı. Kırklareli Temsilcisi,

"— Sizi sevdiğimiz için bunu söylüyoruz" diye, ikazının gerekçesini anlatmaya çalıştı.

Feyzioglu iyi niyeti açıkça belli olan partiliye, neden susamadığını izaha girişti. Allanın günü gazetelerde kendilerine hakaret ediliyordu. Bu yayın organları arasında CHP'lilerin sahibi olduğu dergiler ve hattâ Parti Organı vardı.. Sonra, konuşmalar tahrif ediliyordu.. Feyzioğlunun konuşmağa son verememe gerekçesi diye sıraladıkları, aylar ve günlerdir zaten tekrarladıkları oldu.

Kırklareli İl Temsilcisi ile Feyzioğlu arasındaki bu konuşma toplantının ikinci günü, akşam saatlerinde geçti. O gün, CHP Teşkilâtını temsil edenlerin sabır ve müsamahalarında önemli bir azalma görülüyordu. Nitekim o gece bildiri üzerinde yapılan çalışmalarda, İl Başkanlarının isyan hareketini mahkûm etmekte gösterdikleri sert eğilimi, -düşününüz-, açıkça taraf tuttuğu iddia edilen Genel Başkan frenlemeğe çalıştı. Toplantıya, "Ecevitle Feyzioğlunu öpüştürürüz, olur biter" diye gelenler bile, artık, meselenin tatlılıkla çözülebilecek tarafı kalmadığını görüp anlamışlardı.



CHP il başkanları İnönüyü dinliyorlar
Gerçekler gün ışığında

Takke düşünce..

İl Başkanlarının toplantısı 8'leri hep korkutmuştu ve bunlar, toplantının tehiri için cansiperane çalışmışlardı. Fakat başarı kazanamayınca ve toplantının yapılacağı anlaşıldığında bilhassa Coşkun Kırca ve o tip kulisciler bir propagandaya girişmişlerdi:

"— Ne olacak yani? İl Başkanları daima mebusları ekarte edip yerlerini almak isterler. Onların varacağı karar, elbette Grupun aleyhinde olacaktır.."

Oysa, ilk bakışta, geçer yanı varmış gibi görünen iddia, bu toplantı için yanlıştı. Çünkü toplantı öyle bir şekilde düzenlenmişti ki, sonucu tâyin edecek olan sadece İl Başkanlarının inisyatifi değildi. Genel Merkezin verdiği direktifle şu usul izlenmişti: tilerde önce ilçeler ayrı ayrı toplanmış ve toplantının ağırlığını teşkil eden konu üzerinde karar almışlardı; sonra ilçe temsilcileri il seviyesinde toplanmışlar ve bir il kararı, yazılı olarak tesbit edilmişti. Bu toplantılarda, Ankaraya İl Başkanları ile birlikte gitmek üzere birer de il temsilcisi seçilmişti. İl Başkanı ve İl Temsilcisi Ankarada münhasıran illerinde alman yazılı kararı savunacaklardı. Sonunda ortaya çıkacak olan görüş, bu prosedürün tabiî sonucu olarak tüm CHP Teşkilâtının eğilimini aksettirecekti. Böylece, Teşkilâtın görüşü en az Kurultaydaki kadar sıhhatle tâyin edilebilecekti. Prosedürün tâyini ve toplantının organizasyonunda önemli rolü, ekibin teşkilâtçı adamı, Genel Sekreter Yardımcısı Lebit Yurdoğlu oynadı.

Bu gerçek öğrenildiğinde 8'ler son çare olarak "toplantıda hır çı-

karmak"ı düşündüler. Genel Başkan toplantıya İl Temsilcilerini, Merkez Yönetim Kurulunu ve Parti Meclisini çağırmıştı. 8'ler ve peykleri bundan, milletvekillerinin salona alınmayacakları mânasını çıkardılar. Zorla gelip oturacaklardı, salondan çıkmayacaklardı, gürültü edeceklerdi, sonra da toplantının tek taraflı geçtiğini, kendi görüşlerine söz hakkı verilmediğini bildireceklerdî. Toplantının arefesinde Ruhi Soyer "Çıkarsınlar da bakalım!" diye bağırıyordu. Fakat İnönü toplantıyı, sadece milletvekillerine de değil, basına bile açık yapınca evdeki hesapların hiç biri çarşıya uymadı ve hizipçiler fena apıştılar.

"Fens Mektubu"

Buna rağmen, eğer 8'ler bir büyük hata yapmasalardı ve bir misalle ne kadar küçüldüklerini gözler önüne sermeselerdi, Teşkilât indinde itibarlarını belki de o kadar çabuk yitirmezlerdi. Ama ilk gün, sözcü diye Emin Paksütü konuşturmaları ve Paksütün, meşhur taktsızlığıyla toplantıyı bir "Demir Perde gerisi memleket partisi toplantısı"yla kıyaslamaya kalkışması, hele Genel Başkana karşı saygısızlığı herkesi çileden çıkardı ve daha baştan havayı değiştirdi. Paksüt mikrofonun başından âdeta kovuldu. Onu takiben başka bir fırsatta Coşkun Kırcanın cırtlak cırtlak bağırmaya kalkışması ve onun da "Sus! Terbiyesiz.." diye sert şekilde susturulması, Temsilcilerin havasını gösterdi. Bunların üstüne, şimdi CHP'de ""Yeni Fens Mektubu adı verilen aşağılık tertip ortaya çıkınca, hattâ Feyzioğlu bile az adamın gözünde kaldı.

Tertibin ortaya çıkması, "Otostopla politika" diye bir yazı serisi yayınlamış bulunan Celâl Kargılının toplantıdan bir gün önce Çankayadaki Pembe Eve gelip İsmet İnönüyü görmesiyle başladı. Kargılının elinde bir kitabın müsveddeleri vardı. Kendisini Tarsustan Orhan Öztrak özel surette ve acele olarak getirmişti. Geldiğinde Emin Paksütün yazıhanesine götürülmüştü. Orada Feyzioğlu ve Kırca da vardı. Bunlar Kargılının eline bir kitabın dizilmiş müsveddelerini tutuşturmuşlar, bu kitabın üstüne imzasını atmasını istemişlerdi. Kargılının intibaı kitabın Feyzioğlu tarafından ve Kırcayla Paksütün yardımıyla kaleme alınmış olduğuydu. Bunda Feyzioğlunun temcit pilâvı gibi durmaksızın tekrarladığı iddialar yer alıyor, CHP'nin komünistleştirildiği söyleniyordu. 8'ler de

Yükselen Bir Adam



Kemal Satır

İnsanların güç zamanlarda, dar zamanlarda belli olduklarının bir misalini C.H.P.'de bir adam şu anda vermektedir. Eski partideki sisler dağıldığında Kemal Satır, bir karakter âbidesi olarak gözler önünde belirecektir. Bu çetin İhtilâf sırasında eski Genel Sekreterin, Bülent Ecevitin selefinin takındığı asi) ve mert tavır her halde unutulmayacak ve Kemal Satır partinin bir "lâzım adam"ı olarak gereğinde mutlaka hatırlanacaktır.

Eğer Bülent Ecevite karşı bilhassa muhteris yaşıtlarında beliren istirkap hissi -şunun bir güzel türkçesini de bulamadık, gitti herkesi saran bir hastalık olsaydı buna evvelâ Kemal Satır yakalanırdı. Zira Ecevit doğrudan doğruya Satırın yerini ,koltuğunu, otomobilini almıştır-ve Ortanın Solu Kurultayda böylesine ezici bir zafer kazanmasaydı Satır muhtemelen yerini muhafaza edecekti. Hattâ, Ortanın Solunun ayağı sekerse, birleştirici bir insan olarak gözlerin tekrar Satırı araması bir ihtimal olarak ortadadır ve hadiseler şahittir ki bunun yüzde biri nisbetinde ihtimaller bazı ihtiras erbabının siyasî strip-tease yapmasına yetmektedir de artmaktadır bile..

Kemal Satırın bugün C.H.P.'de iktidarda olan Ortanın Solu Ekibiyle her noktada ve tamamile mutabık bulunmadığı bir gerçektir. Parti disiplini ve iyi partililik bunu zaten gerektirmez. Kemal Satır bu ekibi dört başı mâmur bir ekip olarak da görmemektedir ve onun zayıf taraflarını bilmekte, eksikliklerini farketmektedir. Ama eski Genel Sekreter bir defa, Ortanın Solunun felsefesine inandığı için ve belki daha da önemlisi, insanları nenin küçülttüğünü, buna mukabil nenin büyülttüğünü iyi bildiğinden tâ baştan itibaren yeni idarecilerin yardımcısı olmuş, gerektiğinde onları desteklemiş, zayıf, eksik taraflarının kapatılmasına çalışmıştır. Partisini idare edenlerin tekerine çomak sokmaya kalkışmak Kemal Satırın bir tek gün, bir tek an hatırından geçmemiştir. Bunu açıktan yapmamıştır, bunu kapalı kapıların arkasından yapmamıştır. Aksine, çekişmeye bir hal yolu bulmak üzere bütün iyi niyetini ortaya koymuş, fakat iyi niyetin suiniyet erbabı üzerinde tesirli olmadığını anlayınca ihtilâfın haklı tarafında vaziyet almıştır.

Kemal Satır, kendi partili neslinin böyle davranan tek örneği değildir. O nesil, hemen tamamı itibariyle, belki İnönüyü iyi tanıyıp ona bağlı olduğundan, belki particilik anlayışı daha samîmi, daha dürüst bulunduğundan ve bunların yanında, mutlaka, partinin ve memleketin menfaatini iyi takdir ettiğinden "Sekizler"in karşısında kalmıştır. Kemal Satırın bunların içinde bilhassa belirmesi, görevden çekilen bir partilinin göreve getirilen bir partiliye karşı nasıl davranması gerektiğini en mükemmel şekilde göstermiş olmasındandır.

Her halde Satır bu davranışıyla çok kimseye bir insanlık ve particilik dersi vermiştir.

partiyi bundan kurtarmaya çalışan kahramanlar olarak takdim olunuyordu. Her halde bu takdimi kendi imzasıyla yapmaya Feyzioğlunun tevazuu mâni olmuş. Kargılı bulunmuştu.

Ancak unutulan, Kargılının eski bir Gülekçi olduğu, Güleğin ise Feyzioğlu ve Paksütten çıkarılacak bir "Albay Fens Mektubu acısı" bulunduğuydu. Nitekim Kargılı müsveddeleri eline geçirir geçirmez, Güleğe de danışarak -bir sayfasındaki el yazısının Feyzioğluna ait olduğunu söylüyordu- soluğu Pembe Evde almış ve bunları İnönüye teslim etmişti.

İnönü vesikaları gördüğünde "Tuh! Yazıklar olsun bunlara.." dedi. Hadiseyi, İl Başkanları toplantısında da açıkladı. Bu sırada Paksüt "Yalan İftira!." diye bağırıyor, bir gün sonra Son Havadis tertibi gazetelere başlık olacak "İnönüye yalancı diye bağırdılar" manşetini hazırlıyordu.

İnönü Paksütün hitabını duymamıştı. AP gazetelerinde okuduğunda üzüldü ve şöyle söylendi:

"— Yazık! Öyle dediğini işitmiş olsaydım Kargılıyı toplantıya çağırır, onu orada konuşturur, her şeyi yüzlerine çarpardım.."

Ama herkes bu kadar küçük oyunlara ne küçük insanların teves-sül edebileceği hakkındaki hükmünü vermişti.

Teşkilâtın sesi

İl Başkanları İnönü, Feyzioğlu ve Ecevitten sonra söz aldılar. O anlarda hâlâ, müsamaha ile meselenin halledilebileceği kanaati vardı. Kuliste 8'ler ve taraflıları ve ortacılar, mütareke havası yaratmaya çalışıyorlardı. Ortada görünenler "en iyisi uyuşturalım, bunlar da partiye yararlı insanlardır" diyorlardı. Bunu dinleyen bir temsilci:

"— Fazla uyuşturmıyalım. Sonra Partiyi ayıltmak zor olur" dedi.

Konuşmalarda da iki türlü eğilim görünüyordu. Bir İl Başkanı bunu şöyle ifade etti: "Nasihatçiler ve kötekçiler.."

Konuşan -istisnasız- her Teşkilât temsilcisi Ecevit ve Ortanın Solunu destekliyor, bunun Partiye canlılık getirdiğini ısrarla belirtiyor, fakat ihtilâf karşısında çeşitli durum alıyordu. Giresun Temsilcisi Ahmet Tirali "Bu ihanettir, müsaade etmiyelim" derken, Antalya Temsilci Hasan Ali Gülcan "8'lerin hareketini haksız buluyoruz, 'bundan sonra elele verip, çalışmayı kabul ediyoruz', desinler. Ecevit ve Feyzioglunu fikir birliği içinde görmek istiyoruz" diye konuşuyordu. Gaziantep Temsilcisi bu uzlaştırma teşebbüsüne "Burada orta yol mu bulacağız, doğru yol mu?" diye itiraz etti.. Dikkati çeken, bazı İl Başkanlarının ve Teşkilât Temsilcilerinin meseleyi particilik hissiliği içinde ele alırken, büyük çoğunluğunun meseleleri bilinçle ortaya koyması idi. Meselâ Tokat Delegesi Sekizlerin Genel Merkezi hem itham altında bulundurmalarının, hem de "çalışmalarını beğeniyoruz" demelerinin nasıl bir samimiyetsizlik teşkil ettiğini izah için şu örneği verdi:

"— Kurultay bu arabaya bir şoför tâyin etmiştir. Şimdi, bu şoför ayyaştır, sakattır, araba kullanmayi, trafik kaidelerini bilmez, bu arabayı idare ederken Konyaya diye çıksa Samsuna gidebilir. Ama yine siz gelin bu arabaya, Ortanın Solu arabasına binin, deniyor. Böyle söylenince, kim biner bu arabaya arkadaşlar?"

Toplantının ilk günü sona erdiğinde Ortanın Solu ekibinin mensupları sevinçle birbirlerini tebrik ediyorlardı. Mesele onlara göre ilk raundda halledilmişti..

Merhamet avı

Terlemiş, saçı başı dağılmış olan Feyzioğlu ise toplantı dağılırken İnönüden "İnsan Haklarından olan cevap hakkı adına" söz istedi, İnönü ertesi gün için bunu kabul etti. Bazı milletvekilleri Grupta cevap hakkına ve insan haklarına uymayanların İl Başkanları toplantısında bunu hatırlamasından bahsederek dışarı çıkarlarken, Feyzioğlu bunu duydu. Acı bir ifade ile kafasını salladı "bekâra kan boşamak kolay" dedi. Sonra şunu ekledi:

"— Emeği olmayanlara, yıkmak kolay geliyor."

Feyzioğlu "emeği olmıyanlara yıkmak kolay geliyor" sözünü kendi de beğenmiş olmalı ki bunu rastladığı kimselere tekrar ederek kapıya ilerliyordu. 8'leri tutanlar derhal "Merhamet kampanyası"nı başlattılar. O gece ağırladıkları teşkilât temsilcilerine, partiye bu kadar hizmeti olan kıymetlere bir fırsat daha verilmesi gerektiğini söylediler.

Finale doğru

Pazar günü öğleyin İl Başkanlarının konuşmasından sonra Feyzioğlu tekrar söz aldı. Yarım saat için aldığı mikrofonu birbuçuk saat sonra bıraktığında İnönü üçüncü defa vaktin dolduğunu bildirmişti. Feyzioğlu bu konuşmada bir gün önceki konularını o kadar tekrarla-



CHP il başkanları toplu halde
"Nush ile uslanmayanın hakkı kötektir"

dı ki İl Başkanları bıkkınlık belirtileri gösterdiler. Ancak görünen bir şey daha vardı: Feyzioğlu aşağıdan alıyordu: Hata ettiğini söyledi. Turan Güneş hakkındaki bir sözünü, Güneşin açıklaması üzerine özür dileyerek geri aldı, ve bu arada İl Başkanlarının sık sık tekrarladıkları bir temenni olan "istifa"ya cevap vererek "arkadaşlarımla görüşmem lâzım" dedi.

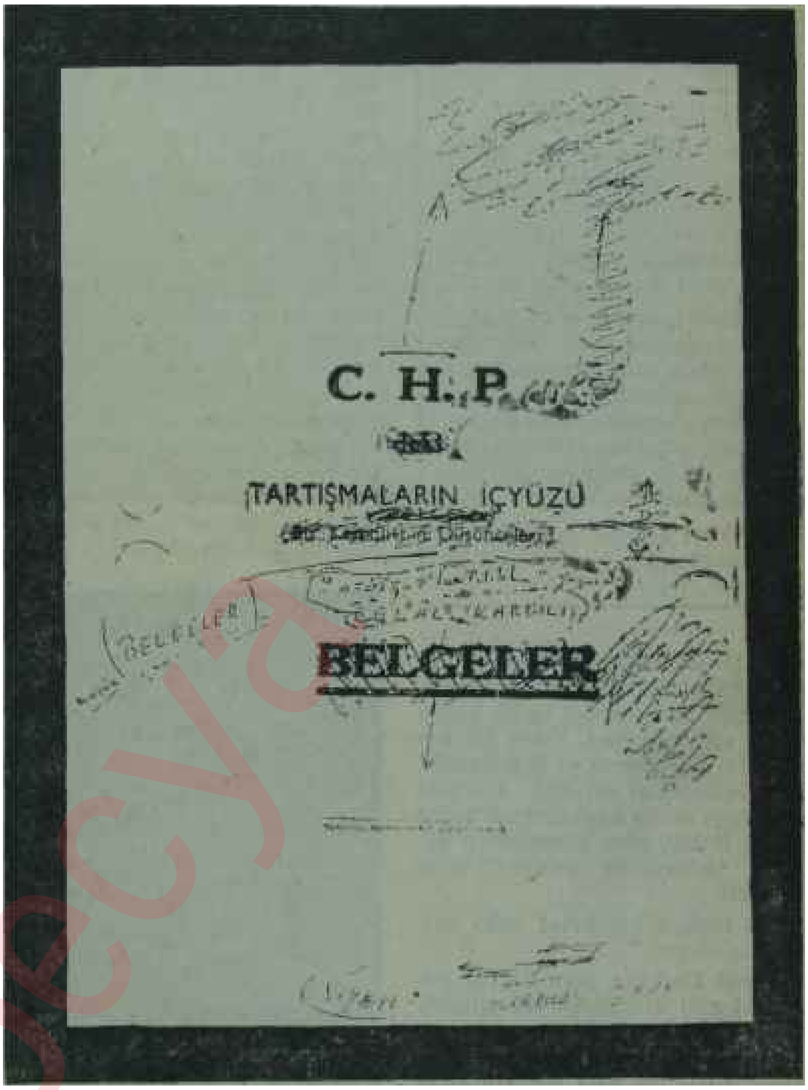
Toplantıdan ayrılırken bu hususta sorulan soruya daha yuvarlak, kaçamak cevap verdi, "Biz Grup Yöneticileri Gruba karşı sorumluyuz" dedi.

Pazar gününün ağırlığını İnönünün tatlı-sert açıklamaları teşkil etti. Feyzioğlu konuşmasında mevki düşkünü olmadığım ispat için bir zamanlar İnönünün kendisine Genel Sekreterlik teklif ettiğini ve kabul etmediğini söylemişti. İnönü bundan bahsederek, bir ara politikayı-bırakmaya karar verdiğini ve liderliği teslim alması ihtimali olan bütün adaylara aynı teklifi yaptığını ve bütün hepsinden -nedense!- aynı mahviyetkâr red cevabı aldığını açıkladı... Bir oyun çevirmeye kalkan her CHP'linin "İnönüye karşı değilim" sözünü tekrarlaması ile eğlenen İnönü,

"— Ben de sabahlara kadar uyuyamam, acaba benim aleyhimde bir komplo var mı, diye! Bana böyle şüphelerle gelirler, 'Paşam bir hareketimiz var ama sana karşı değil' derler" dedi.

Bu sırada salon kahkahadan kırılıyordu. Sinirlenen Feyzioğlu ise kapıda dolaşıyor,

"— Hep aynı usuller, hep aynı usuller" diye söyleniyordu.



Feyzioğlunun elyazısını havi broşür
II. *Fens mektubu*

Beklenmeyen çıkış

Gece bildiri üzerindeki müzakerelere başlandığında Teşkilât Temsilcileri, Genel Başkanın ve Partinin hangi mesele ile karşı karşıya olduğunu tam olarak anlamışlardı. Bildiri Komisyonunun getirdiği sert taslak müzakeresi başladığında oya sunulsa derhal ve aynen kabul edilebilirdi. Ama İnönü -belki de kendisine üstüste gelen ve "Paşam, Feyzioğlu elinizi öpüp af dileyecek. Siz de müsamaha gösterin" diyen aracı heyetlerini kırmamak için- ağırlığını, bildiriyi yumuşatmak için kullanmağa başladı. 8'ler aleyhindeki sert hükümleri "şu da çıksın", "bunu değiştirelim" diye değiştiriyordu. Buna karşı Teşkilât Temsilcileri mırın kırın etmeye başladılar. Sonra tepkiler sertleşti. İzmir Temsilcisi söz aldı ve:

"— Paşam, bildiri sizin değil, İl Başkanlarının bildirisidir" dedi.

Fakat Genel Başkan ısrar ediyordu. Geceyarısından sonra saat 02.15'te Ecevit İnönüye:

"— Paşam, bize 15 dakika izin verin. Arkadaşlar toplantı istediler" dedi.

Birden, gençlerin gerginliğini hisseden İnönü:

"— Ben de geleceğim ama" dedi.

Toplantıda, bildirinin aldığı halin, İl Başkanlarının tepkilerine yol açtığını ve Merkez Yönetim Kurulunu da müşkil duruma düşüreceğini söyleyen gençler istifa edeceklerini bildirdiler. Heyecanlı dakikalar yaşandı. Haberi Seyfi Sadi Pencaptan duyan eski Gülekçi Adana Temsilcisi Fazıl Güleç birden şaşırdı. Hemen İstanbul İl Başkanı Ali Sohtorike koştu:

"— Aman âbi, bunlar istifa ediyormuş. Tutamayız, gider parti, bir çare bul" dîye çırpınmaya başladı...

Haber karşısında, diğer Teşkilât Temsilcilerinin tepkileri daha da büyük oldu. Alt kattaki odada ise İnönü derin bir sessizliğe dalmış düşünüyor, gençler odayı adımlıyor-

Kulağa Küpe

Filozofçasına..

İsmet Paşa, gene ***hep*** *hatırlanacak, gene hep söylenecek bir laf ortaya âttı. "Yem arayan kuşa komünist diyenler"-****den*** *bahsetti. "Uçan kuş" de-****ğil,*** *"yem arayan uçan kuş.."*

Zira İsmet Paşa bilir ki, o "yem arayan uçan kuş" yok ***mu,*** *işte o, asıl komünistin kol ladığı avdır. Sen "av"a "âvcı" dedin mi, zavallı "yem arayan uçan kuş" avcının öksesine bir düşer ki ne olduğunu hiç kimse anlamaz.*

"Yem arayan uçan kuş"a, gözdağı değil, yeni vermek lâzımdır, yem!

lardı. Neticede Ecevit ile inönü meseleyi hallettiler. Bildiri Komisyonuna tekrar ödev Verildi ve ilk taslak kadar sert olmayan, fakat Merkez Yönetim Kurulunun ve İl Başkanlarının şikâyetini ortadan kaldıran bir bildiri metni hazırlanarak kabul edildi. İnönü, genç yöneticilere bildiriyi yumuşatma isteğini şöyle izah etti:

"— Onlara bir fırsat daha vermek istiyorum.."

Genel Başkana göre bu, 22 Şubattaki gibi atfedilebilecek nitelikte bir "ilk isyan" idi. **Ama** bir 21 Mayıs olursa o zaman kesin tedbire gidilir ve ikinci defa isyan edenlerin âkibetleri -tabiî Siyasi bakımdan- 21 Mayısçılarınki gibi olurdu.

Yassıada

Çanak açanlar

Meclis Basın Bürosundaki dikdörtgen masanın etrafına toplanan gazeteciler, bir ara not almayı da bırakıp, merakla söylenenleri dinlemeye başladılar. Masanın karşı ucunda oturan koyu renk elbiseler giymiş genç adam, kendisini dinleyen gazetecilerin yüzlerine teker teker ve dikkatle baktıktan son ra:

"— Yapılan neşriyat tehlikeli ve Orduyu tahrik edici mahiyettedir. Gerçi ordunun bunlara doğrudan doğruya cevap verebilecek bir dili yoktur ama, konuşunca da 27 Mayıs diliyle konuşur" dedi.

Olay, haftanın başındaki Salı günü oldu. CHP Parti Meclisi üyesi İstanbul Milletvekili ve eski MBK Genel Sekreteri Orhan Erkanlı, ö gün saat 11.00'de bir basın toplantısı yaparak, son günlerde bir kısım AP'li basının, -özellikle Ankarada yayınlanan Adalet Gazetesinin- 27 Mayıs sonrası cereyan ettiği iddia edilen bazı olayları bahane ederek Orduya ve subaylara karşı giriştiği kampanyanın yakın gelecekte yaratabileceği tehlikelere dikkati çekti.

Memleketin çeşitli yerlerinde görevli subaylardan mektuplar aldığını, bunların "asker olduğumuz için biz konuşamıyoruz, bize iftira ediyor, haysiyetimizle oynuyorlar, hafi sizler konuşun" dediklerini belirterek sözlerine başlayan Erkanlı şöyle devam etti:

"— Ben kimsenin avukatı değilim. Fakat Türkiyenin kurtuluşu için anayasa ve hukuk dışı tuttun ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs devrimini yapan silâh arkadaşlarımı, bu şerefsiz • ve alçakça ithamlar karşısında savunmak benim hem hakkım, hem de vazifemdir."

Bir memlekette İktidarı tutan basın, Ordu mensuplarının şeref ve haysiyetleriyle oynar ve o İktidar da bunları görmezlikten gelirse "tehlikeler mevcut olabileceğini" belirterek sözlerine devam eden eski ihtilâlci,

"- Ordu ve subayların izzetinefsiyle oynamak büyük tehlikeler doğurur. Ölçüyü kaçıranlara karşı yarın başka ölçüyü kaçıranlar çıkar-



Orhan Erkanlı basili toplantısında
Bardak taşıma...

sa buna şaşmamak gerekir" dedi.

Bu arada, "Orduyu ve subayları hedef tutan davranışlarda bulunanların ateşle oynamakta olduklarını" da belirtti.

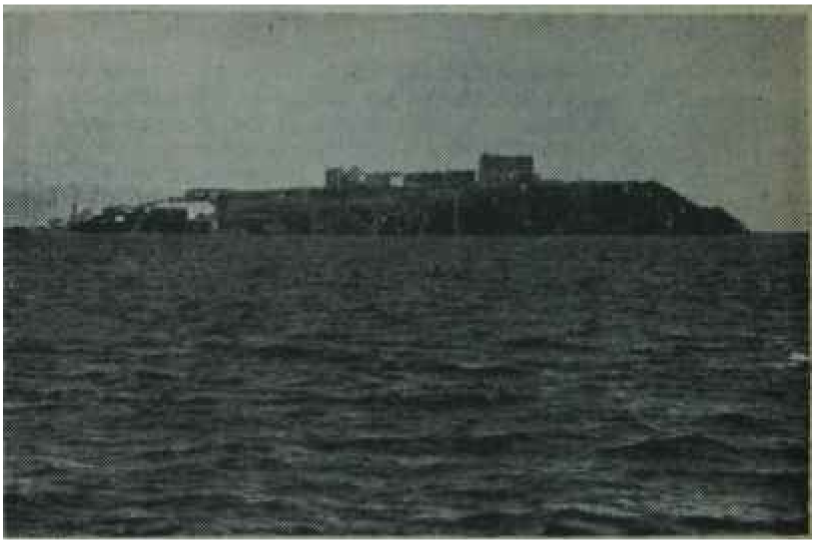
Açıklansın, hesaplaşalım..

Basın toplantısında Yassıadadaki tutuklulara işkence yapıldığı iddiaları karşısında "Tedbirler Kanunu'nu düşünerek şimdiye kadar sustuklarım belirten Erkanlı, bu kanunun AP'liler ve bunların yayın organları tarafından açıkça çiğnendiğini, bugün Parlâmentoda çoğunluğu elinde bulunduran AP'nin bu kanunu kaldırıp karşı taraftakilere de konuşma hakkı tanıması gerektiğini ve gerçeklerin ancak' bundan sonra ortaya çıkabileceğini söyledi. Sonra işkence iddialarını cevaplandırdı.

Erkanlı İhtilâlin akabinde bir takım kimselerin sert, kötü muamele gördüklerini inkâra kalkışmadı. Yazılanlar hangi günlerin hikayesiydi? Hep 27 Mayısın, 28 Mayısın, haydi bilemedin ilk Haziran günlerinin... Dolu bir milletin infial içinde olduğu günlerdi bunlar. Orhan Erkanlı-ağır ağır şunları söyledi:

"— 27 Mayısta sanıklar, halk ve Ordu üzerinde uyandırdıkları nefretle mütenasip bir tepki görmüşlerdir. Hiç kimseye bu konuda bir tek emir ve talimat verilmemiştir. Her 27 Mayıs görevlisi o andaki takdirinin Ölçüleri içinde, 10 yıllık bir birikmenin sevki ile hareket etmiştir. Harp Okulunun ve Yassıadanın, Balmumcu Garnizonunun birer dinlenme kampı ve 27 Mayısın da bir turistik gezinin ilk günü olmadığı bilinmelidir. Bugün dahi, 27 Mayıs günü başsuçluların imha edilmeyişi büyük bir çoğunluğun tenkid konusudur. Ne bekliyorlardı? Kendilerine madalya mı verecektik?

Kaldı ki, binlerce sanıktan yalnız 50-60 tanesi ağır muameleye mâruz kalmışlar, diğerlerinin kılına bile dokunulmamıştır. Bu farkın nereden doğduğunu herkes kendi mazisinde aramalıdır. Özel sorguya tâbi tutulanların sayısı 60'dan ibarettir. Bunların çoğu, kirli suçlardan sanık olan ve suçlulukları olaylarla sabit bulunan kişilerdir. Sorgulama ekipleri emniyet ve milli emniyet uzmanlarından kurulmuş olup, muhafaza görevleri dışında subaylara katiyen görev verilmemiştir."



Yassıada
Yeni istismar konusu

Erkanlı basın toplantısında, Yassıadada, koğuşlara gizlenmiş mikrofonlardan doldurulmuş teyp bantlarının da açıklanmasını istedi. Bu bantların halen Genel Kurmay Başkanlığı kasalarında bulunduğunu söyleyen Erkanlı, "bu bantlar yayınlandığı takdirde gerçeklerin kesin olarak aydınlanacağını ve bazı tutukluların özel konuşmaları sırasında yaptıkları ifşaatların ve birbirlerine, bilhassa Menderese ettikleri küfürlerin, tüyler ürpertici oldu ğunu" ifade etti.

"— Bu vesikalar açıklandıktan sonra türk milleti, memleketi 27 Mayısa götürenlerin 'çirkin subaylar' değil 'çirkin politikacılar, olduğunu görecektir" diye konuşmasına devam eden Erkanlı, bu konuda Cumhurbaşkanı Sunay ve Genel Kurmay Başkanı Turalın da yardımcı olmalarını istedi. Bu işkencelerin yapıldığı iddia edilen günlerde Turalın İstanbul. Sıkı Yönetim Komutanı olduğunu belirten Erkanlı, bu yüzden bantların açıklanmasının Tural için "zaruret olduğunu" ilâve etti.

Ateşle oynayanlar

Eski MBK Genel Sekreteri ve ihtilâl idaresinin en aktif elemanlarından Orhan Erkanlıyı bu basın toplantısıyla yeni açıklamalar yapmaya iten başlıca sebep, AP Adana Milletvekili Turhan Dilligilin sahibi bulunduğu gazetede bizzat Dilligil tarafından kaleme alınan bir seri yazı olmuştur. Aynı gazetede yayınlanan önceki yazılarında da Ordu mensupları için "Çirkin Subay" "Allahsız Gardiyan", "İşkence âletleri", "Moskofları aratan adamlar", "Çeteciler' gibi sıfatlar kullanan Dilligil, son olarak yayınladığı ve daha önce duvar af işleriyle günlerce reklâmını yaptırdığı "Yasak Bölge-Yassıada" başlıklı yazılarda, subaylar için aynı sıfatları kullanmaya devam ediyor ve subayları, buradaki tutuklulara insanlık dışı işkenceler yapmakla suçluyordu. Gerçi bu defaki ithamlar, Dilligilin "gadre uğramış kahramanları" tarafından yapılıyordu ama, yazıyı Dil - ligil kaleme aldığına ve bunları sahibi olduğu gazetede yayınladığına göre, aralarında bir fikir ayrılığı yok demekti.

Aslına bakılırsa, bütün "gözyaşı tacirliği"ne rağmen Turhan Dilligilin bu yazılardaki samimiyetine niç kimse ve hattâ, "gadre uğramış kahramanlar"ı bile inanmıyordu. Zira, aynı Dilligil, hemen 27 Mayıstan sonra -2-17 Ocak 1961- Akşam Gazetesinde yayınlanan "İhtilâli 'Sanık Olarak Yaşayan Adam" başlıklı hâtıralarında, bugün yazmış olduklarına tamamiyle zıt şeyler söylemişti. Meselâ bunlardan birinde 27 Mayıs sabahı gördüklerini, bir "saadet kucaklaşması" şeklinde tanımlıyordu. Ertesi günkü yazısında ise, bugün halka bir "peygamber" gibi sunmaya çalıştığı Adnan Menderes hakkında şu sözleri kullanıyordu: "Eskişehirde Menderes böyle söyle-

Devrilen D.P. İktidarının -eski C.H.P İktidarınında ya..- tasvibi caiz olmayan bir usulü vardı. Usulün bir bakıma kanunî olduğu şüphesizdir. Ama buna hukukî ve haklı demek zordur. Nihayet bir fikir suçu sayılabilecek cürümlerin sanıkları tutulurlar ve haklarında hüküm verilmeden, yani adalet tecelli etmemişken hapsedilirlerdi. D.P. İktidarı bunu, bir Devlet Bakanına hakaret eden veya D.P. Grupunun toplantılarından bahsederken "kedi olmayınca fareler cirit atar" diyen gazetecilere kadar uzatmıştı.

Şimdi gene, böyle bir istidat görünüyor. T.M.T.F.'nun yöneticileri bu şekilde içerdedirler. Hüseyin Korkmazgil bir şiir kitabında komünistlik propagandası bulunduğu iddia edildiği için demir parmaklıkların arkasında yargıç huzuruna çıkmayı beklemektedir. Âşık İhsani aylarca yatmış, sonra beraat etmiştir. Muzaffer Erdost da Böyle bir talihsizlikten yakasını güç kurtarmıştır. Misalleri uzatmak kabildir.

Büniat-, Aşık İhsanı gibi beraat ederlerse çektikleri çile yanlarına kâr kalacaktır. Bunun, insanlık hakkıyla bağdaşan bir tarafı var mıdır? Demek ki usulün tatbikatında bir aksaklık vardır.

Her cürüm elbette ki bir nisbette topluma zarardır. Sanık, serbest kalıp bu zararın ikasına devam etmesin diye hapsedilirse, eh, gene bunun anlaşılır tarafı var sayılabilir. -O bile tartışılmaya değer ya..-. Kahve kahve dolaşıp komünistlik propagandası yapan veya oraya buraya gidip halkı Hükümete karşı harekete geçmeye teşvik eden bir kimse zararının ikasına devam edebilir denir. Ama, mesela T.M.T.F.'nun yöneticileri bîr bildiri yayınlamışlardır. Hüseyin Korkmazgil bir şiir kitabı yazmıştır. Bildiri, kitap eldedir..Kimsenin kaçacak bir hali görünmemektedir. Federasyon bir bildiri daha yayınlamak niyetinde olsa, bunun için o sekiz gence mutlaka ihtiyaç yoktur. Yeni bir şiir kitabı ise, üç dört gün, içinde yayınlanmaz. Üstelik bunlar, usul olduğu üzere evvelâ bir ehlivukuf heyetine gidecek, yargıçlar ondan sonra bunların üzerine eğileceklerdir. Ehlivukufun ne diyeceği belli değildir.

Bir takım insanları böyle belgesi mevcut, kendisine münhasır suçlardan dolayı, haklarında kesinleşmiş, hattâ verilmiş bir büküm yokken İçeri alıp orada günlerle hürriyetlerinden mahrum etmek, sonra da "Pardon!" demek adaletin adillik mefhumuna, bir prensip olarak biraz aykırı kaçmıyor mu, acaba?

mişti. Ama daha sonra Yassıada duruşmalarında milletten bahsetmiyor, sadece kendini kurtarmak için entrikalar çeviriyordu." Hâtıraların başlangıcında yayınlanan şu cümle ise en az bunlar kadar dikkat çekicidir: "Bu nasıl bir ihtilâldi ki onu yapanla sebep olan yanyana, bir arada, korkmadan, çekinmeden yatabiliyor ve benim gibi uyuyabilecek huzuru bulabiliyordu." Demek ki kendisi İhtilâli yapan adamdı!

Aynı yazılarında, 27 Mayıstan bir "mucize" olarak bahsedebilecek kadar ihtilâlin şakşakçılığını yapan Turhan Dilligii, 4 Ocak 1961 tarihinde çıkart gazetesindeki bir yazısında da. "10 seneden bert Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı olan Adnan Menderes, o dakikadan itibaren artık Başbakan değil, bir tutuklu idi. Şimdi, hürriyet diye bağırırken delik deşik edilen üniversitelilerin hesabını verecekti" diyordu.

Gençlik

Bekleyen Dervişler

Bu hafta içinde İstanbuldaki Sultanahmet Cezaevinde sekiz genç adam, Cezaevinin en iyi koğuşu olan -bizim cezaevlerimizde bir koğuş ne kadar iyi olabilirse o kadar iyi- Beşinci Koğuşta yargıç karşısına çıkarılacakları günü bekliyorlardı. Bunlar, ismi gazetelere bu sıra larda çok geçmiş olan TMTF'nun yeni Genel Başkanı Sencer Güneşsoyla arkadaşlarıydı. Arkadaşları, bu öğrenci teşekkülüne bağlı olan Fakülte Talebe Birlikleri Başkanlarıydı. Federasyon olayları sırasında ve polis tarafından tartaklanmaları üzerine Güneşsoyla arkadaşları bir bildiri yayınlamışlar, savcılık bu bildiride suç görmüş ve kendilerini tevkif ettirmişti. Gençler 159. maddeden sanık bulunuyorlardı ve Hükümeti tahkir ettikleri gibi halkı Hükümet aleyhinde de tahrike giriştikleri savcının iddianamesinde ileri sürülüyordu.

Bir kısmi evinden, bir kısmı fakültesinden, Bir kısmı derneğinden alınan gençler -bir kısmı da, kendi ayağıylâ gelip teslim olmuştur- işin başında meseleyi fazla önemsemediler. Bir mübadelenin içindeydiler ve Atatürkün Bursa Nutkunda söylediği gibi, bunun neticelerine katlanmayı göze almışlardı, şikâyet etmiyorlardı. Nihayet adalet tecelli edecekti ve durum anlaşılacaktı. Ancak bu sırada cereyan eden bir hadise tadsız ve gençler için bahtsız bir tesadüf oldu. Orgeneral Turalın meşhur emirnamesi o günler ele geçti ve dikkatler o tarafa çevrildi. Bunu, bir nevi komünist ayı takip edince ve ona buna "solçu", "TİP'ci", "komünist" damgaları gürültüyle yapıştırılmaya başlanınca Beşinci Koğuşun, sekiz sakinini bir keder aldı. Bir defa, paralellerinde oldukları Basın, yani Cumhuriyeti Milliyet gibi gazeteler kendilerini unutmuşa, kaderlerine ten ketmişe benziyordu. Daha fenası, çoğunun TİP'cilikle, ner, hangi birinin , ise komünistlikle ilgili bulunmadığı Halde aşırı sola mensup oldukları yolunda bir intiba gittikçe yayılıyordu. Açıkgöz Mehmet Ali Aybar, tevkiflerinden bir kaç gün sonra kendilerine bir telgraf gön-



Sencer Güneşsoy
"Aşağı tükürsen sakal..."

XIX

Partiler D.P. oyu avına çıkıyorlar — **İki** avcıdan Alican mı, Gümüşpala mı ustaydı? — Gürsel Y.T.P.'yi tutuyor ve A.P.' de korkanlar kapâğı Alicanın himaye kanadı altına atıyorlar - İsmet Paşa "İnkılâp Mahkemeleri" projesini önlüyor ve 1 Nisanda siyasî faaliyet hukuken de açılıyor.

Yeni partilerin kurulmasıyla İhtilâl sonrası "Türkiyesinde siyasî faaliyet 1961'in Şubatında fiilen başladı. Gerçi hukuken hâlâ bu, yasaktı. Partiler halka açık toplantılar yapamıyordu, kongrelere gidilemiyordu. Ama 27 Mayısın hemen akabinde, mevcut C.H.P. ile C.K.M.P. faaliyetlerine devam etmişlerdi. Bunlar teşkilatlarıyla muhabere ediyor, direktifler veriyor, politika çiziyor, hatta bildiri yayınlıyorlardı. İsmet Paşanın demeçleriyse, siyasî faaliyetin ta kendisiydi ve bunların ne kadar tesirli olduklarını anlatmıştım. Yeni partiler ortaya çıkınca onlar da eskilerin statüsünü kazandılar, yani onlara karşı da ihtilâl İdaresi bir müsamaha göstermeye başladı.

Yeni partilerin önemlileri iki taneydi: Yeni Türkiye Partisi ve Adalet Partisi. Bunların birincisi Genel Başkan olarak Ekrem Alicanı seçmişti, öteki Ragıp Gümüşpalayı. Gerçekleri belirtmek için hemen söylemeliyim ki ihtilâl İdaresinden, bilhassa Cemal Gürselle çevresinden Y.T.P. öz evlat, A.P. üvey muamelesi gördü. Y.T.P.'nin gelişmesini, güçlenmesini Devlet Başkanı hararetle arzuluyor, bunu Sağlamak için elinden geleni yapıyordu. O devre A.P.'nin zaman zaman karşılaştığı güçlüklerin bu arzudan ileri geldiğini biliyorum. A.P.'ye gitmek isteyen kütlelere bir çok fiyatta gözdağı veriliyor bunlar "kuyruk" olarak vasıflandırılıp A.P.'de başlarına bela gelebileceği fikri uyandırılıyordu. Ekrem Alican bilhassa Nasır Zeytinoğlu aracılığıyla Gürselle teması muhafaza ediyor, ona partisinin gelişme derecesi hakkındâ bilgi veriyor, ondan yardım istiyordu. Nasır Zeytinoğlu İçişleri Bakanlığı koltuğunda oturduğu için taleplerin yerine getirilmesi zor olmuyordu. İsmet Paşa Ayteh Sokaktaki evinden ve Kurucu Meclisin kulislerinden bu fâaliyeti dikkatle takip ediyordu.

İsmet Paşanın Ekrem Âlicana karşı hiç bir zaman fazla bir inancı, fazla bir sempatisi de olmadı. Hattâ Râgıp Gümüşpalayı ondan daha samimi bulduğunu söyliyebilirim. Bazı kimseler Ekrem Alicanı ziyadesiyle beğenmişler, **onu örnek** *bir* "olgun devlet adamı" gözüyle görmüşlerdir. Bunlar daha çok, politikayla uzaktan aşinalığı bulunanların inancı olmuştur. Türk politika sahnesine Ekrem Alican 1957 seçimlerinden önce Hür. P.'nin başarılı bir "Bütçe tenkitçisi" olarak adımını attı. Şöhretini de o konuşmasıyla yaptı. Ama Alicanın o noktadan itibaren bir santim mesafe aldığını hiç sânmıyorum. Kendisine Y.T.P. kurdurtulmuş adam, hep, Hür. P.'nin bütçe tenkitçisi olarak kaldı. Zaten daha sonra gerçek çapını bol bol gösterecektir ve onun elinde Y.T.P.'nin kaderi bu çapı herkese ispatlayacaktır.

1960'larda, 1961'lerde Ekrem Alican tecrübesiz Cemal Gürselin ve o takımdan arkadaşlarının gözünde bir astı ve bunlar kendisine güveniyorlardı. Bir "Cumhurbaşkanlığı anlaşması"nın o zamanlar, İsmet Paşayla olan anlaşmadan çok daha kesin çizgili olarak Gürselle Alican arasında bulunduğu kimsenin, meçhulü değildi. İsmet Paşanın "Cumhurbaşkanı ilk seçimde de, Parlâmento tarafından seçilmelidir" tezindeki ısrarına mukâbil Ekrem Alican Gürselle veya Zeytinoğluyla özel görüşmelerinde İhtilâlin Başının arzuladığı gibi Devlet Başkanının, ilk seçimde ve bir defaya mahsus olmak üzere doğrudan doğruya, tek dereceli seçimle seçilmesini kabul ediyor ve destekliyordu. Ancak, Anayasa İsmet Paşanın görüşüne uygun şekilde çıktıktan sonradir ki "Çankaya Yârânı" Cemal Gürselin orada kalmasının şartı olarak bir C.H.P. çoğunluğunun 15 Ekim seçimlerinde sağlanmamasını göreceklerdir .

Cemâl Gürsel ve çevresinin Alicanla partisini tutmalarını desteklemelerini, hattâ onlara yardım etmelerini sadece bu özel düşüncelere veya Y.T.P.'nin lideri hakkında besledikleri hislere vermek sathi bir izah tarzı olur; Gürsel ve çevresi istiyorlardı ki eski Demokratlar ihtilâle düşmanlık etmeyecek bir teşekkül içinde kanalize edilebilsinler. Bu teşekkül İsmet Paşaya, C.H.P.'ye düşmanlık etsin, fakat İhtilâle etmesin, İsmet Paşa bu niyetlerin iyi niyet dahi olsa saf tarafını görüyordu ve Cemal Gürselle çevresinin C.H.P.'yi yıpratma, aşındırma gayretlerini anlamıyordu. Bunu, Gürselin ken-

disine olmasa dahi arkadaşlarına söylemiştir. Belki bir C.H.P. İktidarı Cemal Gürselin Cumhurbaşkanlığı için ideal değildi ama hiç olmazsa memleketin bir devre rahat bir C.H.P. İktidarı idaresinde kalması ihtilâlin en büyük garantisini teşkil edecekti.

Bu düşüncelerdir ki 1961'in İlkbaharında iki yeni partiden birinin temelleri sağlam ne istediğini bilen, müşterileri ve onların temayülleri açık bir parti, diğerinin ise bir acaip nesne olarak gelişmesine yol açtı. Çok kimse Y.T.P. yi, asıl D.P. olacak partiye atlamak için bir basamak gözüyle görmüştür ve mani ortadan Kalkınca memnuun avdetinin sebebi de budur. O devrede ihtilâl İdaresinin koyduğu baraj bir çok yerde D.P. oylarının bir kısmını Alicanın partisine akıtmıştır ama bir yandan Alicanın çapı, fakat asıl, eşyanın tabiatı bunları sonradan AP.'de birleştirdi.

Y.T.P.'nin de A.P.'nin de kurucularının şahsiyeti ilgi çekicidir. Bu kurucular başta, partilerinin başlıca idarecileri oldular. Y.T P.'nin lider kademesi D.P.'den 1955 buhranları sırasında kopmuş, çoğu Hür. P. saflarında bir nebze politika yapmış, "İsmet Paşa düşmanlığı" ile "Menderes düşmanlığı" aynı derecede kuvvetli, bir çoğu kompleks sahibi, kendilerince iyi niyetler taşıyan, fakat gerçekçi olmayan ve tutumlarını hiç bir zaman doğru dürüst tayin edememiş bulunan kimselerden müteşekkildi. Bunlar aralarına gerçi, D.P. ile ailevî veya politik yakınlığı bulunan kimseleri, yahut Yassıada sanıklarının avukatlarını almadılar değil. Ekrem Alican sonra, işi Yüksel Menderese kadar götürecektir. Ama alt kademelerde, D.P.'den gelmiş olanlar hiç bir zaman Y.T.P.'li olmadılar ve zaten partiyi de kendi arzularının istikametine götüremediler.

A.P.'nin lider kademesi daha da bir başkaydı. Burada Eminsularla Türkiyenin profesyonel "parti kurucuları" biraradaydı. Onlarında içinde D.P. ile alievi veya politik yakınlı-





Ekrem, Alican ve Ragıp Gümüşpala ihtilâlden sonra kurulan iki büyük partinin liderleri oldu Gerçi o günlerin kurulan partnerin adedi bir düzinedir. Ama bunlardan on tanesi hiç bir önem taşımamaktaydı. Alicanın da, Gümüşpalanın da hedefleri tekti: Muallâkta kalmış bulunan eski Demokrat oyları derlemek. Bu oylar daha riyade A.P.'ye gitti, buna mukabil Y.T.P. askeri idarenin yarattığı memnunsuzluktan faydalanarak bir takım "CH.P.'ye kayabilecek oylar"ı derledi.

ğı bulunan kimseler, Yassıada avukatları vardı. Bunlar, belki de tecrübesizliklerinden ve iddiasızlıklarından, yahut Genel Başkanın karakteri icabı, teşkilâtı teşkil eden eski D.P. militanlarının daha fazla tesiri altında kaldılar ve onların arzuladığı istikamette bir hüviyeti partiye verdiler. Y.T.P. hep, yukardan idare edilen bir parti olarak kalmışken -en başta, bir bakıma Cemal Gürselin kendili vardı- A.P. daha demokratik bir manzara gösterdi ve belki de lider takımının her meselede, hele meselelerin ilk çıkışında duruma hâkim olamayışı zaman zaman A.p.'lilerin başına dertler açtı.

O günler, İhtilâlin üzerinden dokuz, on aylık bir zaman geçmişti ve hem askerî idare artık eskisi kadar sempatik, hattâ kuvvetli değildi, hem de ilk şaşkınlık kaybolmuş, D.P. militanlarının yüreğine bir cesaret gelmişti. "Kuyruklar" lâfı Türkiyede en çok 1961 İlkbaharında söylenmiştir. Patenti, garip tesadüf, Adnan Menderesin olan bu lâf »Menderes, Hürriyetçileri D.P.'den attığı Büyük Kongrede bunların başlarından partinin kurtarıldığını, fakat kuyruklarının içerde kaldığını söylemişti (*) - resmî edebiyata bile geçti ve resmî ağızlar tarafından kullanıldı. Gürsel kuyrukları mahvedeceği tehdidini savuruyor, kuyrukların kıpırdanışı dikkatle ve belki de biraz fazla endişeyle, mübalâğalı bir endişeyle takip ediliyordu.

D.P.'nin en ziyade hacı, hoca takımından teşekkül eden bu zümrenin en gösterişli kıpırdanışı Yassıadada ifade verirken bir kalp krizinden ölen Dr. Lûtfi Kırdarın cenazesi töreninde oldu. İstanbul Valisi Refik Tulga, Ankarayla temas ettikten sonra böyle bir törene izin vermişti. Kırdarın ailesi de, buna mukabil, cenazenin bir politik gösteri haline getirilmesine mani olacağı taahhüdünde bulunmuştu. Fakat cemaatini Yassıadadakilerden eşlerinin, yakınlarının teşkil ettiği cenaze az zamanda Kirdar ailesinin de, Emniyet Kuvvetlerinin de kontrolünden çıktı ve çember sakallılar tabutu alarak kaçırdılar, âlâyıvâlayla yürüdüler, tekbirler getirdiler, hâdiseyi bir güzel istismar ettiler. Eğer ölçü daha taşmamış ve daha tadsız vakalar olmamışsa bunu, Tulganın basiretti ve serinkanlı tutumu Sağladı.

Ancak Ankara hop oturdu, hop kalktı. Elinde silâh tutan bir iktidarın hop oturup hop kalkmasının ne demek olduğunu İsmet Paşa bildiği için bir sert çıkıştan endişeleniyordu. C.H.P.'liler derhal Komite üyelerinden arkadaş olduklarını teskin kampanyasına giriştiler, Fakat artık iş Komitede bitmiyor, kendi kendisine örgütlenmekte olan Ordu da şiddetli tepki göstermeye başlıyordu. "İnkılâp Mahkemeleri" fikri bu ortam içinde daha da gelişti, "İnkılâp Savcıları" faaliyete geçecekler, İhtilâle karşı hareketlerin hesabı "İnkılâp Mahkemeleri"nde görülecekti, Bu, İsmet Paşanın endişelerini fazlalaştırdı.

Bir akşam, Ayten Sokaktaki evde yalnızdık, Yassıada duruşmalarını bırakmış, Ankaraya gelmiştim, İsmet Paşa duruşmaların nasıl gittiğini sordu, "Çok yavaş" cevabını verdim. Bunu o da farkediyor, konunun dağılmasını doğru bulmuyordu. Fakat karışmak da istemiyordu, Arzusu, duruşma ve ceza faslının bir Parti İdaresi değil bir İnkılâp İdaresi devrinde tamamlanmasıydı. Onun için sonu bekleyecekti. Ama geçen her gün artık bir yeni ihtilâtı beraberinde getiriyor, İsmet Paşa gene kollarını sıvamak zorunda kalıyordu,

O akşam, "İnkılâp Mahkemeleri" fikrinin tehlikelerinden bahsetti,

"— Biz bunu denedik. Biz İstiklâl Mahkemeleri kurduk, bir çok kimseyi idam sehpasına gönderdik. Fakat sonra yıllarca, çok partili Bir demokratik rejime geçemedik" dedi.

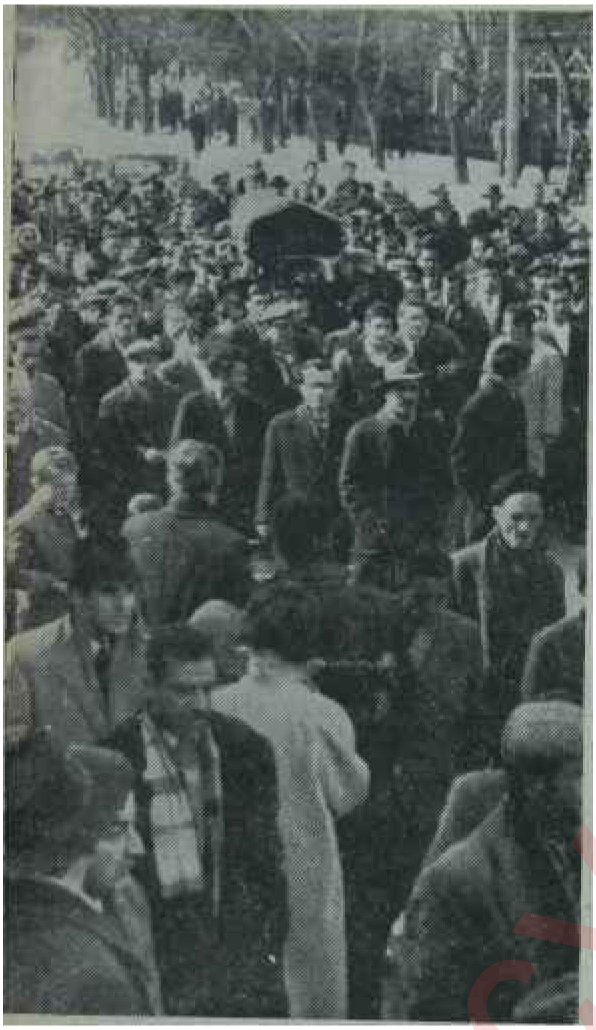
Tabiî, demokratik rejime geçişteki gecikme sebebi sadece İstiklâl Mahkemeleri değildi, Ama İstiklâl Savaşından bir süre sonra kıpırdanışların, böyle kanla bastırılmasına zaruret hasıl olması -o zaman da "Padişah Kuyrukları" cüret kazanmışlardı- rejime başka bir hüviyet vermişti. "İnkılâp Mahkemeleri" de böyle bir handikap teşkil edecekti. Üstelik İsmet Paşa ne kıpırdanışlara bazı kimselerin verdiği önemi veriyor, ne de bunların hakkından gelebilmek için özel mahkemeler kurulmasına lüzum görüyordu. Bunu, Cemal Gürsele özel bir konuşma sırasında söylemek, anlatmak istiyordu.

İki lider İsmet Paşanın yazın Floryaya yaptığı iade-i ziyaretten bu yana bir daha karşılıklı görüşmemişler, temasları hep vasıtalı olmuştu. Sonra, ikisi de ağır bir hastalık geçirmişler, birbirleriyle ilgilenmişlerdi,

"— Bir geçmiş olsun ziyareti normal olmaz mı, Paşam?" dedim.

İsmet Paşa bunu doğru buldu. "İnkılâp Mahkemeleri" konusunda bir görüşmenin duyulması türlü tefsirlere yol açacaktı. Halbuki hastalık geçirmiş bir İsmet Paşanın hastalık geçirmiş bir Cemal Paşayı Ziyafetinden daha tabii ne düşünülebilirdi? 17 Şubat Cuma günü yapılan "Çankaya Ziyareti" bu şekilde hazırlandı. Gerçi o tarihte henüz Kırdarın Cenazesi Hadisesi" patlak vermemişti -iki gün sonra patlak verdi- ama Ankarada İhtilâle karşı bir komplonun tertipçileri diye adamlar yakalanıp mahkemeye verilmişlerdi ve eski D.P. militan-

(*) Bk. "İsmet Paşayla 10 Yıl", cilt I — Akis Yayınları



1961 İlkbaharında, İhtilâlin çatık kaşlı olmamasının verdiği cesaretle, fakat daha çok, memleketteki havanın bir belirli yönde değişmeye başlamasının neticesi eski D.P.'li militanlar yer yer başlarını kaldırdılar ve seslerini işittirdiler. Bunların en gösterişli kuvvet denemesi Dr. Kırdarın cenaze töreni sırasında oldu. Hacı hoca takımı eski D.P.'li Bakanın tabutunu ailesinden bile kaçırdı ve hâdiseye siyasi bir mahiyet verdi.

larında bir cüret kendisini belli etmişti, buna mukabil öteki kanattan da "İnkılâp Mahkemeleri" talebi gelmişti.

İsmet Paşanın ziyareti günü Cemal Gürsel kendi otomobilini Ayten Sokaktaki eve gönderdi ve C.H.P. Genel Başkanını aldırdı. Bu İsmet Paşanın Cumhurbaşkanlığı makam otomobiline onbir yıldır ilk binişiydi. Köşkte de, binayı iyi tanıyan bir kimse olarak biraz dolaşmış. Yaverler kendisini, Gürselin bulunduğu odaya büyük holden almak istemişler, o, yol gösterilmesine aldırmadan sol taraftaki yaverler odasına doğru yürümüş. "Şuradan gidelim" diyerek bilardo salonuna geçmiş. Salonda bilardo masasını görmeyince yanında bulunan Selim Sarpere "Bilardo masası ne oldu?" diye sormuş. Sarper cevap vermiş:

"— Yukarı salona alındı, efendim. Gürsel Paşa bilardo oynuyor da.."

İsmet Paşayla neşeyle gülmüş:

"— Çok iyi! Demek bilardo oynuyor.. Çok iyi!"

İyi ki makam otomobili, bu konuşmalar, İsmet Paşanın Köşkü gezmesi o tarihte duyulmadı. Mutlaka "Cumhurbaşkanlığı için hazırlık yapıyor" diye bir güzel propaganda konusu olurdu.

İsmet Paşa, Selim Sarperin de bulunduğu görüşme sırasında özel mahkemelerin aleyhinde konuşmuş. Görüşmede Dışişleri Bakanının bulunması iç politika üzerindeki spekülâsyonları daha da azaltıyordu. Gürsel memleketin durumunu anlatmış. İsmet Paşanın bu görüşmeden edindiği intiba, İhtilâlin Başının hem "kuyruk kıpırdanışları"nı istediği anda ezebilecek, güce sahip bulunduğuna inandığı, fakat hem de bunların mübalâğasından kendisini kurtaramadığı oldu. Ayten Sokağa memnun döndü ve "İnkılâp Mahkemeleri" fikrine Devlet Başkanının yatkın davranmayacağını anlattı. Gerçekten de bir kaç gün sonra Cemal Gürsel böyle bir tedbire lüzum olmadığını açıktan bildirdi ve bu tehlike de böylece geçiştirilmiş oldu.

Ancak bu "İnkılâp Mahkemeleri" söylentileri, Cemal Gürselin sert ve şiddetli ihtarları, inkılâpçı gazetelerin havası, A.P.'ye macera için değil de politika yapmak için girmiş, biraz ihtiyatlı ve tedbirli kimseleri ürkütmekte gecikmedi. Cemal Gürsel, en ziyade romantik ruhlu Başyaveri Ağasi Şenin telkiniyle o İlkbahar Türkiyede bir Kardeşlik Haftası icat edip onun . açılışını yaptı. Bütün bir hafta boyunca radyolarda kardeşliğin faziletleri övüldü, nutuklar çekildi, konferanslar tertiplendi. Türkiyenin ihtiyacı, haftanın tertipçilerince, herkesin birbirine kardeş gözüyle bakmasıydı. Ağasi Şen, iyi niyetiyle, bunun, bir Hafta tertiplendiği takdirde gerçekleşeceğini, hiç olmazsa kolaylaşacağını düşünüyordu. Fakat Haftanın Gürsel tarafından açılması pek de Albay Şenin tam arzuladığı gibi olmadı. Gerçi Devlet Başkanı radyoda, bu münasebetle hazırlanmış olan ve Polly Anna edalı -biliyorsunuz, İhtilâlcilerin sevgili kitabıdır- konuşmasını yaptı ama aynı gün, "kuyruk" dediği takımı kastederek söyle de dedi:

— Memleketteki huzuru kimse bozamaz. Eski rezaletlerin hortlamasına imkân vermiyeceğim. Memleketin huzurunu bozanların, rahat durmayanların kafasını ezmeğe kati surette Kararlıyım. Bundan kimse istisna edilemez."

Bu her halde, bir Kardeşlik Haftasının açılış gününe çok fazla uyan bir girizgâh değildi. Ama tehdit ve bazı A.P. mensuplarının tutuklanmaları Gümüşpalanın partisinden yeni yeni takımları alıp Alicanın partisine itti. Bilhassa iki yeni parti arasında henüz bir karar vermemiş olan ve bazı özellikleri dolayısıyla ihtiyatlı davranmayı tercih eden Doğuda, Y.T.P.'nin AP.'ye nazaran rağbet görmesi, bir yandan Yusuf Azizoğlu gibi "bölge adamları"nın tesiri neticesiyken diğer taraftan da Alicanın Gürsele yakın olduğunun duyurulması sayesinde sağlandı. Öyle ya, A.P.'nin üzerine zaman zaman yıldırımlar düşerken Y.T.P. bir paratoner altındaymış gibi güven içinde, işlerini idare ediyordu. Ama bunda, Y.T.P.'lilerin A.P.'liler kadar aşın gitmemelerinin de rolü oldu.

İsmet Paşanın Y.T.P.'yi AP.'den daha bir endişeyle takip etmesi de Alicanın şahsı hakkında beslediği kanaatin dışında, biraz bu sebepten oldu. Doğuda 1957 seçimlerini C.H.P. kazanmıştı. 1960'da seçim yapılsaydı, durum öyleydi ki altıokun zaferi daha da ezici hal alırdı. Ama M.B.K. İdaresinin talihsiz "Ağa aleyhtarı politika"sı hem İsayı, hem Musayı gücendirmiş ve Muhammede de yaranamamıştı. M.B.K. ile C.H.P. çok gözde paralel göründüğünden Doğu, yeni seçimlerde oy vermek için bir parti arıyordu. Bu parti bulunmadığı takdirde bir çok seçmenin, ya gerçekleri kavrayacağından, ya da "Neme lâzım.." diye macera aramayacağından oyunu gene C.H.P. lehinde kullanması muhtemeldi. Halbuki Y.T.P. "Gürsel Paşanın partisi" etiketi altında ortaya çıkınca bir alternatif, Doğulu seçmen için belirmiş oluyordu. O günler C.H.P.'lilerin hem sızlanmalarını hatırlarım -bu, "Gürsel Paşanın



Kurucu Meclis, Başkanlığına Kâzım Orbayı seçmekle gayet iyi bir iş yaptı. Kurucu Meclisin verimli ve başarılı, ciddi çalışmasında Orbayın başkanlığının büyük rolü oldu. Gürsel sonradan kendisini Cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatörlüğe getirecektir. Orbayın senatörlüğü esnasında Başbakan İsmet Paşayla Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunayın da katıldığı briç partileri yorucu bir hayatın tatlı dinlenme anlarını teşkil etti.

partisi" lâfına kızıyorlardı-, hem de Alicanın partisinin gelişmesini ne kadar dikkatle takip ettiklerini.. C.H.P.'lilerin inancına göre A.P.'ye, zaten C.H.P. için hiç bir şans bulunmayan oylar gidecek, bu parti Alicanla Bölükbaşının müşterilerini çekip alacaktı.

İsmet Paşanın Çankayada Devlet Başkanıyla konuşması, Şubat sonlarında ve Mart içinde ortaya bir lâf çıkardı: Seçimler erkene alınacaktı! Seçim için 1961 Sonbaharı düşünülmüştü ya.. O, 1961 İlkbaharı olacaktı. Hattâ akıllarda bir de tarih belirdi: 27 Mayıs. Bunu bazı hadiseler de teyit eder göründü.

Seçimlerin daha erken yapılmaması ve askerî idarenin birbuçuk yıl sürmesi başlıca iki sebebe dayandırılmıştır:

1 — Bir Anayasanın hasırlanıp millet tarafından, bir Seçim Kanununun Meclis tarafından kabul edilmesi,

2 — Yassıada Duruşmalarının tamamlanıp o faslın kapatılması.

Bunların, bazısı talihsizliğe, bazısı özel maksada dayanan tesirlerin neticesi olarak uzaması ne, ilk gün vaad edildiği gibi üç ay içinde, hattâ ne de,zaman zaman söylenmesine rağmen bir öteki 27 Mayısta memleketin seçime götürülmesine imkân verdi. Şubat ve Mayıs aylarında "erken seçim" sözünün tekrar dolaşması, bu iki meselenin biran önce tamamlanması çalışmalarının hızlandırılması teşebbüsünü bizzat Cemal Gürselin yapması neticesi oldu. Cemal Gürsel bir gün Çankayada, -21 Martta- Yassıada Mahkemesinin Başkanı Salim Başolla Başsavcısı Altay Egeseli gösterişli bir tarzda kabul etti. Devlet Başkanının öğrenmek istediği husus, duruşmaların nasıl en çabuk tarzda bitirilebileceğiydi. Ne M.B.K. ve ne onun Başkanı, ne bir diğer kuvvet Yassıada yargıçlarının vicdanlarına tesir etmiştir; Zaten Başol ve onun yargıç arkadaşları bir baskıyı kabul edebilecek tıynette kimseler değildi. Bu bakımdan Yassıadada verilen kararlar tam bir serbestlik ve vicdan huzuru içinde verilmiştir". Gergi o ilkbahar, BaşollaEgeselin Ankaraya getirtilip Gürselle görüşmeleri ,artık eski D.P.'liler tarafından işletilen Kulak Gazetesinde "türlü - çeşitli" tefsirlere yol açmadı değil ama Çankayada hükümlerle ilgili tek bir kelimenin konuşulmadığı bilinmektedir. Başol Gürsele, davaların uzama sebeplerini anlattı. Bir dosyanın davası fazla uzamıyordu. Ama dosyalar o kadar çoktu ki ve bunlarin bazılarında dinlenmesi gereken tanık adedi öylesine fazlaydı ki işin bir türlü üstesinden gelinemiyordu. Düşünmek lâzımdır ki "esas dava" mesabesindeki "Anayasanın İhlâli Davası"nın dosyasını mahkeme henüz ele bile alamamıştı. Çankaya konuşmasında buna çare olarak öteki dosyaların bırakılması, daha doğrusu yeni dosya açılmayıp eskilerin süratle tamamlanması ve "Anayasanın İhlâli Davası"na geçilmesi kararlaştırıldı. Bazı davalar bu esas davayla birleştirilebilirdi, bazıları ise normal mahkemelere verilebilirdi. Başol ve Egesel bu talimatla İstantbula döndüler,

Anayasanın hazırlanması ise bir başka âlemdi, fakat boşuna kaybedilmiş uzun yaz aylarından sonra, Kurucu Meclisle birlikte bu çalışmalar hem ciddiyet kazanmış, hem de hızlandırılmıştı. Meclisin Anayasa Komisyonu Enver 35iya Karalın başkanlığında, meşhur ilim Heyetinin nihayet doğurabilmiş olduğu tasarıyı esas alarak çalışıyor, çok maddeyi tâdil ediyor, metine daha parlamenter bir ruh veriyor, bu arada yeni devleti "sosyal bir devlet" niteliğinde kuruyordu. Bu komisyonda Emin Paksütün İkinci Başkan ve Coşkun Kırcanın Sözcü oldukları sonradan hatırlandığında ve toplumcu ruhu Anayasaya onların bilhassa ısrarla soktukları düşünüldüğünde dudaklar tebessümle gerilmekten geri kalmayacaktır. Onar Komisyonunun Anayasaya soktuğu ve korporatif ruh taşıyan, siyasî parti düşmanlığının kendisini hissettirdiği maddeler kaldırıldı, batılı mânadaki demokratik anlayış tasarıya hâkim oldu, bu tasarı Martın ortasında, bir törenle Kurucu Meclis Başkanı Kâzım Orbaya verildi. Orbay, tasarının umumi heyetteki görüşülmesini de 30 Martta başlattı. Bu hazırlıklar, seçimlerin mümkün nisbetinde geç yapılmasını İsteyen ve partisinin gelişmesinden ümitli olan Ekrem Alicanın kulağına kar suyu kaçırttı.

Bir akşam İsmet Paşa, konuşurken:

" —Bölükbaşıya dikkat ediyor musun?" diye sordu.

Bölükbaşıdaki değişiklik benim de gözümden kaçmamıştı. Bölükbaşı, C.H.P. ile C.K.M.P. karşıkarşıyayken ve C.H.P. itibârının zirvesindeyken bir "erken seçim"in başlıca aleyhtarıydı. Fakat yeni partiler kurulup da bunlar faaliyete geçince ve ilk ümit ettiği gibi Demokrat oylar kendisine gelecek yerde daha çok A.P. ile Y.T.P. arasında bölünmeye, o taraflara kaymaya başlayınca C.K.M.P. Genel Başkanı erken seçimin faziletlerini terennüme başlamıştı. Buna mukabil Ekrem Alican böyle bir ihtimali ortadan kaldırmak için elinden geleni yapıyordu.

Y.T.P. Genel Başkanı o günler İstanbula gitti. Alican, İstanbulda umumiyetle Pera Palasta kalır. Gene orada kaldı, orada bir de basın toplantısı tertipledi. İstanbul ziyareti gazetecilerle değil, iş adamlarıyla görüşmek içindi. Alican seçim demenin para demek olduğunu,

parasız hiç bir şey yapılmayacağını Hür. P. tecrübesinden biliyordu. Gerçi o tecrübe sadece paranın da bir şey ifade etmediğim göstermişti ama bunun lüzumu gene inkâr edilemezdi. Alicanın ise İstanbulun liberal iş adamlarından çok dostu, desteği vardı. Bunlar, Alicanın idaresindeki bir partinin devletçi C.H.P.'-nin karşısına çıkmasını menfaatlerinin icabı olarak biliyorlardı. Hele Alicanın Gürsel tarafından da desteklendiğinin duyulmuş olması bunların tehalükünü arttırıyordu. Basın toplantısı, daha özel "finansman toplantıları"ndan sonra yapıldı. Toplantıya katılan gazeteciler arasında bizim Akisin muhabiri de vardı. Hikâyeyi ondan dinlemişimdir.

Alican İstanbula gitmeden evvel Ankarada, "erken seçim" lafları tekrar dolaşmaya başladığında bir demeç vermiş ve seçimlere erken gitmenin bunların meşruiyetini zedeleyeceği mânasına gelen sözler söylemişti. Gazeteciler kendisinden, bu fikri biraz açmasını istemişler. Alican önce 27 Mayıs hareketini bir güzel övmüş, bunun memlekette yeni bir devir açtığını anlatmış, şimdi genç partilerin kurulduğunu belirtmiş ve bunlara taazzuv etmeleri imkânım istediğini söylemiş.

"— Y.T.P.'nin kuruluş dilekçesinin üzerindeki mürekkep daha kurumadan seçimlere gidilip te C.H.P.'nin rakipsiz olarak kazanmasına imkân verilebilir mi?" demiş.

Evet, intikal devresinin mümkün nisbetinde kısa kesilmesinin faydasını o da görüyormuş Ama yeni doğan partilere de şans tanımak gerektiğini aynı imanla savunuyormus ve bunu eş önemde görüyormuş.

İşte bu sırada, Alicanın hiç hoşlanmadığı bir sual sorulmuş. Y.T.P. Genel Başkanı seçimlerin erkene alınmasının bunların meşruiyetine halel getireceğini söylerken Ragıp Gümüşpala, A.P. adına "Biz 15 Mayısta seçimlere hazırız" demişti. A.P. de yeni kurulmuş bir parti değil miydi?

Soğukkanlı bilinen Alican -aslında, hiddeti burnunda bir zattır ya..- fena halde sinirlenmiş ve bunu belli de etmiş. Gümüşpaladan "Pala" diye bahsederek demiş ki:

"— Pala demiş 15 Mayıs. Bir başkası çıksa ve dese ki 15 Nisan! 67 vilâyette bu kadar kısa zaman içinde seçime hazır olmanın imkânı var mıdır?"

Sonra, kesin bir edayla şöyle demiş:

"— Şubatın ortasında kurulan bir siyasi teşekkülün 15 Mayısta 67 vilâyette seçime hazır olmasının maddeten imkânı yoktur. Biz seçimlerin çok erkene alınmasına muhalifiz."



Cemal Gürsel Kurucu Mecliste. Gürsel, rahatsızlığı dolayısıyla bu Meclisin açılışında bulunamadı. Fakat iyileştiğinde Meclise geldi ve orada bir konuşma yaptı. Gürsel, kendisini politikanın Üstünde gördüğünden bu konuşmasında bütün politikacılara faydalı öğütler de vermekteydi. İhtilâlin Başı sonradan, bu Mecliste görüşülen Anayasa tasarısının Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili maddesinin kendi arzuladığı şekil almasına çok çalıştı ve Zeytinoğlu bunun için bol kulis yaptı ama gayretler bir fayda vermedi.

Bu, "erken seçim" veya "geç seçim" lâflarından tedirgin olmayan adam, İsmet İnönüydü. Biz o sırada Ankarada, Bahçelievlerdeki evimize dönmüştük. İsmet Paşa sabahları yürüyüşler yapıyor, hemen her gün bize uğruyor, bir sütlükahve içiyor, çocukları görüyordu. Yürüyüş, doktorunun da tavsiyesiydi ve İsmet Paşa bundan çok fayda gördü. Bir gün kendisine "Bu seçim tarihi konusundaki tartışmalar hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordum. Güldü ve:

"— Koyun can derdinde, kasap et derdinde.." dedi.

Sonra ilâve etti.

"— Kendi kendilerine gelin - güvey oluyorlar, canım.."

Anlamadım. İlah etti:

"— Seçimler 15 Ekimde. Bir değişiklik yok.. Devlet Başkanıyla da bu hususta mutabıkız. Zaten daha önce bitirilmesi mümkün değil. Şimdi, Yassıada duruşmalarıyla hükümlerin o tarihe kadar yetişirilmesine çalışılıyor. Mütehassısların görüşü, bunun kabil olduğudur,"

İsmet Paşa Sivil iktidara Yassıadadan bir şey kalmamasını, bütün hesaplarla intikâl devrinde kapatılmasını istiyordu ve bunu her düşüncenin üstünde tutuyordu. Nitekim bilim bu konuşmamızdan bir kaç gün sonra, Ankaradaki açıkgöz gazetecilere kesin şeşim târihi duyuruldu: 15 Ekim. Buna mukabil Siyâsi fâaliyete hemen Müsâade edilecekti. Bir gün Gürsel, galiba Komite arkadaşlarına da fâzla bir tafsilât vermeden "1 Nisan" gününü ortaya attı. İstim arkadan geldi, Komite ve Hükümet 1 Nisanı muvafık buldular, 1 Nisanda siyasî faaliyet bütün partiler için açıldı. Bu, fiilen, 1961 seçimlerinin de kampanyasının başlama tarihiydi.

Bu arada Gürsel tekrar kendi Cumhurbaşkanlığı konusuna dönmüştü. Bu konunun bütün o devre, İhtilâlin Başı için taşıdığı mâna şaşırtıcıdır. Gürsel Çankayadan katiyen ayrılmaya yanaşmıyordu ve bunun kendisince gayet makul ve makbul bir sebebi vardı: Millet böyle istiyordu ve memleketin kendi Cumhurbaşkanlığına ihtiyacı büyüktü. O günler Türkiyeye gelen bir alman televizyon heyetine Devlet Başkanının söylediği bir. sözü hatırlıyorum. Alman gazeteciler sormuşlar:

"— Parlâmento isterse Cumhurbaşkanlığı için adaylığınızı koyacak mısınız?"

Cemal Gürsel cevap vermiş:

"— Parlâmento değil, millet isterse koyacağım.."

Yalnız, bu nasıl olacaktı? Anayasa Komisyonu Anayasanın tasarısını tamamlamış ve Meclise vermişti, Meclis de bunun görüşmesine başlamıştı. Tasarıda Cumhurbaşkanının seçilme şekli açıkça gösteriliyordu. Cumhurbaşkanı seçimi tek dereceli Olarak yapılmayacaktı. Cumhurbaşkanını Parlâmento seçecekti ve Cumhurbaşkanlığına getirilen kimsi de, aradan bir devre geçmeden tekrar Cumhurbaşkanı olamayacaktı. Yani Cemal Gürsel adaylığını ancak Parlâmentoda koyabilecekti ve oyu da milletvekilleriyle senatörlerden isteyecekti. O zaman, Cumhurbaşkanlığı, Parlâmentosun teşekkül tarzıyla ilgili kalıyordu ve bu iradenin kullanılmasında İsmet Paşanın Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymamasının etkisi fazla olmayacaktı.

Cemal Gürsel, Anayasanın Kurucu Mecliste görüşülmeli sırasında açıktan veya dolambaçlı yollardan Cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili maddenin arzuladığı şekli almasına çok çalıştı. İhtilâlin Başı, genel olarak bu seçim tarzını tasvip etmiyor değildi: Ama bir defaya mahlus olmak üzere, ilk Cumhurbaşkanının tek dereceli seçimle, doğrudan doğruya seçilmeli üzerinde ısrar ediyordu. Bunda sadece, kendisinin Çankayadâ kalması arzulu rol oynamıyordu. Komisyon tarafından getirilen Anayasa, Cumhurbaşkanlarına fazla bir rol tanımıyordu. Kudret Parlâmentonun ve Hükümet Başkanınındı. Gürsel, eğer tıpkı Parlâmento gibi kendisi de doğrudan doğruya millet tarafından seçilirse bunun eş ağırlıkta iki kuvvet yaratacağını, bu suretle işleri istediği şekilde ve bir yüksek hakem gibi idare edebileceğini düşünüyordu. Cumhurbaşkanı Gürsel böylece devlet içinde devlet olacaktı ve İsmet Paşayla parlamenter demokrasinin taraftarlarının itirazlarının sebebi de tam buydu.

Cemal Gürselin arzusu o ilkbahar İsmet Paşaya duyuruldu. C.H.P. Genel Başkanının cevabı kesin bir "Hayır!" oldu. Kurucu Mecliste C.H.P tam çoğunluğa sahip bulunduğundan, artık Gürselin dahi bunu dağıtmaya yetecek kudreti olmadığından ve Meclisteki C.H.P. çoğunluğu İsmet Paşanın görüşüne katıldığından Gürselin Cumhurbaşkanlığına tek dereceli seçimle gelmek hayâlinin gerçekleşmesine imkân kalmamıştı.

Gelecek Yazı

Haziran 1961 Patlaması

derip bunu yayınlatınca söylentiler daha da genişlik kazandı. -Aybar da bunu istiyordu ya..-. Tabiî gençler telgrafı ne atabilmişler ne satabilmişler, başlarına dert diye almışlardı. Halbuki Güneşsoy ve arkadaşları Sakaryadaki toplantıda TİP adayına karşı seçimleri kazanmışlardı.

Bu haftanın içinde bu gençlerden biri, hayıflı hayıflı şöyle söylüyordu:

"— Yahu, nisan komünist olur, hapsederler. Ama, hapishaneye atıp insan komünist yapılır mı?"

Ajanslar

A.A.'da partizanlık

Bürodaki işlerin en yoğunlaştığı saatlerde, o günkü haberlerin son taramasını yapan gazete sekreterleri, devletin resmî haber yayma organı Anadolu Ajansının verdiği bir düzeltmeyi hayretle okudular. Bültenin 71. sayfasındaki düzeltmede şöyle deniyordu: "Dün Ankarada, Gürsel Meydanında yapılan mitinge 150-200'ü geçmiyen bir öğrenci grupu katıldığı halde, bültenimizin 35 ve 36. sayfalarında yer alan 79 humaralı haberde "bâzı öğrencilerin katıldığı" ibaresi, bir zuhul neticesi, "bini mütecaviz öğrencilim katıldığı mitingde" şeklinde çıkmıştır. Gerek bu yanlışlığı, gerek metindeki konuşmalarda vukubulan diğer bazı hataları özür dileyerek düzeltiriz;"

Gazete sekreterlerinden bir kısmı işi daha da ciddiye alıp, düzeltilmesi istenen haberi, muhtelif gazetelerden bir kere daha ve dikkatle okudular. Kullanılan anlatım şekli dışında, haberin ayrıntılarında önemli bir çelişme yoktu ve bunlar, Anadolu Ajansının bir gün önce vermiş olduğu habere tamamen uyuyordu. Haber, gerek Ajans ve gerekse olayı özel muhabirlerine takip ettiren gazeteler tarâfından benzer şekilde verildiğine göre bu düzeltmenin anlam neydi?



A.A.'nın merkezi
Yeni V.C. Ocağı

Sekreterler, o anda pek az kişinin cevabını verebileceği bu soru üstünde düşünedursunlar, durumdan haberdar olan ve yakın geçmişteki bazı olaylar sebebiyle zaten kuşku içinde bulunan gazete sorum-

lu müdürleri de, haber alma şeflerine, bundan böyle Anadolu Ajansından gelecek bazı haberlerin tekrar ve önemle tahkiki lüzumunun doğduğunu bildiriyorlardı...

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 121. maddesinde yer alan, "devlet tarafından kurulan veya devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır" şeklindeki ilkenin açıkça çiğnendiği bu olay, geçtiğimiz haftanın ortasında, Çarşamba günü öğleden sonra cereyan etti. Bu düzeltmenin yayınlanmasına sebep olan ve aynı gün cereyan eden bir dizi olay ise, enaz düzeltme kadar enteresan ve endişe vericiydi.

"Huzur"daki zılgıt

Gazete sorumluları tarafından ciddiye alınmadığı için derhal buruşturulup çöp sepetine atılan ve bu yüzden de ertesi günkü hiçbir gazetede yayınlanmayan "düzeltme haberi"nin gerçek hikâyesi şuydu:

24 Ocak 1967 tarihli Anadolu A jansı bülteninin 29 ve 35. sayfalarında, Gürsel Meydanında o gün yapılmış olan üniversiteli öğrencilerin hükümeti protesto mitingine dair iki haber yayınlandı. Mitingi takibeden Hamit Erengil ve Uğurtan Özarıl adlarındaki A.A. muhabirleri, olayı bir gazeteci olarak değerlendirmiş ve mitinge binin üstünde öğrencinin katıldığını, İçişleri Bakanı Faruk Sükanın da istifaya davet edildiğini bildirmişlerdi. O günkü görevli sekreter de bu haberi okumuş ve bültene almıştı. Tabii haber, ertesi günkü Ajansın haberini kullanan gazetelerde öyle çıktı. Haberin çıkmasıyla beraber de kızılca kıyamet koptu.

Aynı gün makamına gelen Ajansın Genel Müdürü Atillâ Onuk, sekreterinden aldığı bir haber üzerine müthiş telâşlandı. Sekreter Onuka, Başbakanlıktan telefon edildiğini ve "Beyfendi"nin kendisim beklediğini bildirmişti. Onuk, birkaç dakika sonra Başbakanlığa geldiğinde, İçişleri Bakanı Faruk Sükanı da "huzurda" gördü. Daha önce Sükanla aralarından su sızmayan Onuk, bu sefer onu çok değişik buldu. Nitekim Sükan, daha Başbakan söze başlamadan ve onun **odada** bulunduğunu unutarak, açtı ağzını, yumdu gözünü. Onuk, ancak o anda bütün gürültünün "miting haberi"nden çıktığını anlıyabildi.. Bu sırada Başbakan Demirel de söze karışarak -Anadolu Ajansı bültenlerinde böyle bir haber neşrettirdiği için- Genel Müdürü şiddetle azarladı. Genel Müdür Onuk durumu düzeltmek için birşeyler söylemek istediyse de başaramadı ve bu tip davranışlara karşı hayli "şerbetli" olmasına rağmen, Başbakanlığı sapsarı bir yüzle terketti.

"Düzeltme" değil "düzmece"

Kıyamet bununla da bitmedi. O öfkeyle Anadolu Ajansının Çankırı Caddesi üzerinde bulunan binasına gelen Onuk, önüne çıkan ve olayda hiçbir suçu olmıyan bazı ajans mensuplarını -biraz önce kendisine yapılan şekilde- haşladı. Zaten onun kapıdan girişini gören ajanstakı gazeteciler iyice bir "zılgıt" yediğini anlamışlardı.

Onukun ilk işi, haberi yazan muhabirleri sigaya çekmek oldu. Sonra da, muhabirlerin bütün suçsuzluklarına rağmen, kendilerini işten atmakla tehdit etti.. Fakat aslında bu sadece bir gösteriydi. Zira bu muhabirlerden birisi -Uğurtan Özarıl- kayınbiraderidir... Haberi yazıldığı şekilde bültene alan sekreter de Genel Müdürün hışmından kurtulamadı.

Fakat mesele elbetteki burada bitemezdi. Önce, haberi yazan muhabirlerin işten atılmasını isteyen İçişleri Bakanının yatıştırılması, sonra da haberin derhal düzeltilerek gazetelere verilmesi gerekiyordu. Bunun üzerine her iki muhabir de Sükana gidip, bir art niyetlerinin bulunmadığını bildirdiler. Ajanstaki bir muhabir tarafından daha önce de yumuşatılmış olan Sükan, bunun üzerine biraz yatışır gibi oldu ve muhabirlere kısa bir nutuk çektikten sonra yakalarını bıraktı.

Şimdi meselenin yatıştırılması için düşünülen ikinci tedbir kalıyordu: Onukun fikri, "bir düzeltme yayınlanması" idi. Bunun üzerine, yıllardır Ajansa hizmet etmiş ve gerçekten gazetecilikten anlayan bazı kişiler, böyle bir tutumun Ajansa olan güveni sarsacağını belirterek Genel Müdürü ikaz ettiler. Bu da işe yaramadı ve her haliyle bir devekuşu davranışını andıran düzeltme yayınlandı. Bu davranışla ajansın, Anayasa tarafından emredilen tarafsızlığının zedelenmiş olması ve ayrıca haberleri kullanan yayın organlarında Ajansa karşı güvensizliğin artması, elbette ki Genel Müdür Onukun umurunda değildi. Onun tek meselesi kendini kurtarmak ve bir süre daha bu görevde kalabilmekti.

Bu olayda garip olan elbetteki sadece Onukun tutumu değildir. Bugün başında bulunduğu göreve "hasbelkadar" geldiğini açıkça söyleyecek derecede sâf Onuk kadar, onu bu türlü davranışlarda bulunmaya zorlayan AP İktidarının başı Demirel ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan da büyük bir hata içindedirler. Anayasanın âmir hükmünü bildikleri halde, onları bu tip bir hatayı işlemeye sürükleyen sebep ise, herhalde partizanlık illetinin A.A.'ya da bulaşmasından başka birşey değildir. Ankarada yapılan bir öğrenci mitingine 1000 kişi değil de birkaç yüz kişinin katılmış olduğunu söylemek, İçişleri Bakanının istifaya çağrılmış olmasını kamu oyundan saklamak neyi kurtarabilir? Kaldı ki bu yol daha önce denenmiş ve umulduğu gibi netice vermemiştir.



Tütün

Dostlar alışverişte görsün

Tütün Türkiyenin tarımsal ürünlerinin başında galin Sağladığı döviz miktarına bakılırsa, ihracatımızdaki önemli yeri kolaylıkta anlaşılır. Geniş bir köylü kitlesinin, birçok bölgelerde tek gelir kaynağı olduğu düşünülürse, tütün konusunun neden dikkatlerin en büyüğü ile izlendiği kendiliğinden ortadadır»

Geçen haftanın başında, Tekel Bakanı İbrahim Tekinin başkan lığındaki kalabalık bir heyet Ankaradan hareketle, İzmire doğru yola çıkarlarken, bütün gözler, açılacak olan "Ege Bölgesi Tütün Piyasası"-na çevrilmişti. Çünkü, Türkiyenin olduğu kadar, bütün dünyanın da en iyi tütünlerini yetiştiren ege bölgesinin ekonomik hayatı sıkı sıkıya bu külfetler yığını ürüne bağlıdır. Tek bir ürün alabilmek için, bir takvim yılı yetmiyerek, ondört ilâ onlatı aylık sıkı ve dikkatli bir çalışmayı gerektiren tütünün, taşıdığı alınteri hemen bütün öteki tarımsal ürünlerden çok daha fazladır.

Bu özellikleri, tütünle ilgili her konuda olduğu gibi, tütüncülerle birlikte tütünün de kaderini tâyin eden piyasaların açılışına ayrı bir önem kazandırır. Bu yılki iklim şartları, geçen yılın 85 milyon kilogram dolaylarındaki ege bölgesi tütün rekoltesinin büyük ölçüde artmasını sağlamıştı. Tespitler sırasında yapılan tahminler, bu yılın rekoltesinin yüz on sekiz milyon kilogram kadar olacağı merkezindeydi. Bu artışı sevinçle ve mutlu bir olay olarak karşılamamaya imkân yoktur.

Fakat, beceriksiz İktidarların elinde tütün, her yıl yeni bir felâket habercisi haline gelir ve geniş bir kitlenin şikâyetlerine kaynaklık eder. İzmire gelen Tekel Bakanı, kendisinden Önce aynı makama gelip giden birçok politikacı gibi, "Tütünlerin son yaprağına kadar satınalınacağını..." söylemiş, ve bunun için gerekli bütün tedbirlerin alındığı haberi Büyük öğünmeler içinde ortaya atılmıştır.

Ne var ki, bu tipten sözlere karnı tok olan tütün ekicileri, söylenenlerin hiçbirisine kulak asmadan, açıklanacak fiatlarla, piyasanın ala-



İbrahim Tekin
Palavra ile kervan yürümez

cağı seyri merak ediyordu. Geniş salonların aydınlık lüksü içinde buyandan tüccara, öte yandan ekiciye güven vermesi gereken, aslında çelişik seslerle dolu açış nutku da kimseyi ilgilendirmiyordu. Nihayet piyasa açılmış, daima olduğu gibi, Tekel İdaresi bölgeden bölgeye değişen bir barem içinde, fiatlarını açıklamıştır. Bu Hatların da bir önem taşımadığını ekiciler bilmektedirler, çünkü, "Baş fiat" diye orta-

ya atılan fiatla sadece birkaç balya, o da bölgenin en zengin ve hatırlılarının tütünleri olmak üzere, satın alınır. Sonra, duraklama ve isteksizlik başlar. Tekel idaresinin bütün kararlarının içyüzünü çoktan istihbar etmiş bulunan tüccar da ellerini oğuşturarak, dudaklarının kenarındaki alaylı tebessüm ile, sırasını bekler. Meselenin içyüzünü bilmeyen gazeteler de, tütün fiatı olarak ilân edilen "baş fiatı" gerçek fiatmış gibi sayfalarına geçirirler.

Sonra, elitti kolunu sıvayan tüccar katliâma başlar; zaten borçtan bunalmış olan ekicilerin arasına dalarak, ne kadar düşürüleceği önceden kestirilemeyen futlarla, tütün alımına girişir.

Bu yıl, ege tütün rekoltesinin yüz onsekiz milyon kilo olması, yani geçen yıla oranla yüzde Kırk kadar fazla bulunması, fiat kırmada öne sürülen bahanelerin başında gelmiştir. Bakan dahil, bakanın paralelindeki bütün tüccarların tek iddiaları, "Çok, fakat kalitesiz tütün yerine, az fakat kaliteli tütün, yetiştirmek safsatalarıdır. Ve böylece, eğer az yetiştirilirse daha pahalıya satmanın mümkün olacağı iddiasıyla, ekicilerin elinden ucuz, hattâ yok pahasına tütünlerin çekilip alınması kolaylaşmış oluyor.

İlgili ne diyor?

İyi şekilde örgütlenen ve bilimsel gerçekleri -çıkarları gereği- birtakım politikacılardan çok daha iyi bilen Ege Tütün Ekicileri Federasyonu, zaman zaman ayni konuya değinerek, ilgilileri uyarmaya çalışmaktaydı. Piyasanın açılması ile ortaya atılan benzer iddiaları cevaplandıran Federasyon, yayınladığı bildiride aynen şunları söylemektedir:

"Bu yıl ekici olarak bit, haziran-dan itibaren, bu seneki rekoltenin çokluğu ve kalitenin düşüklüğüne dair aleyhimizde açılmış kampanyayı sükûnetle takibettik. Buna mukabil, bölgede yaptığımız tespitler sırasında kalitenin çok yüksek olduğunu gördük. Heyet olarak Ankarada Başbakanı ve Tekel Bakanını ziyaret ve bu durumu izahla ekicinin kurtarılmasını rica ettik. Yeterli emir ve talimatların verilmiş

olmasına rağmen, Tekel eksper ve ilgililerinin ilgisizliği ve tatbikatta meydana gelen aksaklıklar, bugünkü üzücü durumu yaratmış bulunmaktadır. Tütün ekicisi bugün, maliyetleri dahi kurtaramayacak bir durumla karşı karşıya bırakılmıştır. Tekel, kendi hatâsını ekicinin omuzlarına yüklemiştir. Çok çıkardınız. Kalite düşük. Az ve temiz yetiştirin!..' gibi birtakım basmakalıp lâflarla ekici tarladan kovalanır gibi durum yaratılmıştır. Bugün kan ağlayan tütün ekicisini, bu durumdan kurtarmak lâzımdır."

Federasyon ilgililerini böyle bir feryada iten nedeni, piyasanın açılması üzerine Egeye giden muhalefet milletvekillerinden Lebit Yurdoğlu, Muammer Erten, Mustafâ Ok ve Yusuf Ziya Bahadınlı da ayni noktada birleşerek, izah etmişlerdi. Tüccarlara sağlanan milyonluk kredilerle küçük üreticinin borçlarını dahi ödeyemiyecek kadar perişan duruma düşürüleceği gözlemi, söz konusu politikacılar tarafından da paylaşılmıştı.

Bu satırların yazıldığı andaki tablo ise şöyledir: 118 milyon kilogram tütünden sadece 100 milyon kilosu satılmıştır. Bu haberi duyanlar, piyasanın olumlu bir şekilde geliştiğini sanabilirler. Oysa, Akhisar ve dolaylarında tütünün kilosu bir liraya kadar düşmüştür. Bazı bölgelerin tütünlerinden büyük oranda ıskartaların ayrılması olayları görülmüştür. Bazı bölgelerde de, satın alınmayan tütünlerin yakılması sağlık verilmekte ve yakmak için kullanılacak gaz paraları bizzat ekiciden istenmektedir.

Tütüncülerin genellikle katıldıkları tarım kooperatiflerinden aldıkları borçlan ödemeye, ürünleri karşılığında aldıkları paralar yetmemektedir. Borçların karşılanmasını sağlamak amacı ile, müteselsil kefillerin hepsinin yakasına yapışılmakta ve tüm bir köy halkının ödeyemediği borçlan için, kefil olan komşu köylerin halkına yönelinmektedir.

Bütün bu trajedi, üretimin fazlalığı gibi, yüzyılımızda sadece gülünecek bir bahaneye dayanmaktadır. Dünyanın hemen bütün ülkeleri için, ekonomide tek amacın üretimi arttırmak noktasında toplandığı bir dönemde, nadir ihraç ürünlerimizden olan tütünün başına gelenleri görmek, acınacak bir durumdur.

Dünyanın büyük bir kısmı henüz yeterince sigara içmemektedir. Bir lâtife şeklinde söylendiği gibi, örneğin türkiyenin bütün fazla tütün üretimi Kıta Çinin halkına tek bir sigara bile olmaz. Şu gerçeği belirtmek gerek ki, bütün dünyada muhtemel tütün piyasaları istenildiği gibi incelenmemiş ve muhtemel alıcılar ortaya çıkarılmamıştır. Öte yandan, tütün sanayiinin yeterince donatılmaması ve kötü yönetilmesi yüzünden, mamul halde tütün ihracı, konusu hemen hemen tamamiyle terkedilmiştir. Bu kafa ite. varılacak sonucun, bir avuç yerli ve yabancı tüccar için milyonlarca kişilik tütün ekicilerini feda etmekten başka türlü olması zaten düşünülemezdi.





Mustafa Ok — Muammer **Erten**
Doğru söyleyen var ama...

Yem borusu

Devlet, şimdiye kadar sadece tüccarların ve kapkaççı alıcıların işine yaradığı binlerce örneği ile sabit olmuş "baş fiat" ilân etme huyundan vazgeçmelidir. Yapılacak iş, baş fiat yerine "Taban fiat" tâyini olmalıdır. Bahane ve vesile ne olursa olsun, hiçbir kimse ekicinin elinden tespit edilen taban fiatının altına inerek tütün satın alamamalıdır. Bu yapılmadığı sürece tütün ekicilerin, özellikle küçük üreticinin tüccara yem olmasını önlemeye imkân yoktur.

Tütün yetiştirilmesinin ne büyük kahırlarla dolu olduğunu bilenlerin, oynanan bu oyun karşısında gözleri dolu dolu olmaktadır, Elindeki tütünleri henüz satmadan yeni yılın ekimine hazırlanan tütün ekicisi, daha balyalarım yapmadan tütün tarlasını sürmek zorundadır. Soğuğa ve dona karşı alabildiği tedbirlerle fidelerini yetiştirmeye girişir. Bir çocuğa bakar gibi yetiştirilen fideleri dikebilmek için tarlasını yeniden sürüp hazırlar. İklim şartlarının imkân vermesini bekler. Nihayet tütünlerini diker. Sonra birinci çapalama... İkinci çapalama... Tütün kırmak için gece yarılarında kalkıp lüks fenerlerinin ışığında yaprak kırarak çardaklara dönen işçiler, bütün gün tek tek her yaprağı dizerler. Sonra kurutma derdi başlar. Kuruyan tütünleri tavlamak gerektir. Sonra da balyalamak...

Başka tarım ürünleri için iki ürün yılı sayılan bir sürede tek bir ürün alabilen tütün ekicisi, bunca gayretlerin sonunda bir avuç tüccara peşkeş çekilmemelidir. Gerçeği gören ekiciler, koalisyon hükümetleri zamanında uygulanan fiat politikasının özlemini duymakta ve o günleri tütünün altınçağı olarak acı acı hatırlamaktadırlar.

hamlarda bulunmaya yönelten olay, görünüşe bakılırsa, Sovyet başkentinde bir gösteri yapmaya kalkışan çinli öğrencilerin Moskova polisi tarafından fena halde hırpalanmasıdır. Bu olay üzerine dünyanın çeşitli ülkelerindeki çinli öğrenciler bulundukları yerlerdeki sovyet elçilikleri önünde heyecanlı gösterilere girişmişler, bunun yanısıra Moskovadaki Çin Elçiliği bahçesine de sovyet polisinin sert davranışlarıyla ilgili resimler asılmıştır. İşte bu sonuncusu Sovyetleri pek kızdırmış olmalı ki polis elçilik bahçesine girerek resimleri kaldırmış ve bunların gösterildiği vitrinleri de kırmıştır. Bütün bu olup bitenler iki ülkenin arasındaki uçurumu o kadar genişletmiştir ki, çinliler, Pekindeki sovyet görevlilerini ve ailelerini geri getirmek için yollanan rus uçaklarını hava alanında tutmuşlar, bunlara uçuş izninin verilmesi için Pekindeki Romanya Elçiliğinin arabuluculuk yapması gerekmiştir.

Geçtiğimiz hafta başı, çinlilerle derde giren tek ülke Sovyetler Birliği değildi. Çin Halk Cumhuriyetiyle bundan tam üç yıl önce ve büyük ümitlerle diplomatik bağıntılar kuran Fransa da. Pekindeki bir diplomatının yaptığı önemsiz bir trafik kazası yüzünden, bu ümitlerinin birdenbire boşa gitmesi tehlikesiyle karşıkarşıyadır. Üstelik, Pariste bu olayı protesto etmek için gösteriler yapan çinli öğrencilerle fransız polisi arasında çıkan olaylar Pekini büsbütün kızdırmış ve Fransadaki Çin Elçisi de Gaulle yönetimine şiddetli bir protesto notası vermiştir. Kolaylıkla bekleneceği gibi, de Gaulle notayı almaya bile yanaşmamıştır.

Aşın bir yabancı düşmanlığı, bugün için, Çin Halk Cumhuriyetini tehdit eden en büyük tehlike gibi görünmektedir.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

FEDERAL ALMANYA — Kurt Georg Kiesinger liderliğindeki "Büyük Koalisyon" Batı Alman dış politikasını yirmi yıllık katılığından kurtaran ilk adımı geçen hafta atmış ve Romanya ile diplomatik ilişkiler kuran anlaşmayı imzalamıştır. Bilindiği gibi, Bonn hükümetleri, şimdiye kadar, Doğu Almanyayı tanıyan ülkelerle diplomatik ilişkiler kurulmasını engelleyen Hallstein Doktrini gereğince, Doğu Avrupadaki sosyalist ülkelerle bağıntılar kurmaktan dikkatle kaçınmışlardı. Fakat bu davranış, uzunyıllar Doğu Almanyanın bir kısım Avrupa devletleri arasında alman halkının tek temsilcisi olmasına yol açtığı gibi, Federal Almanyanın bunlarla kurabileceği geniş ekonomik ilişkileri de önemli ölçüde kösteklemiştir. Hiç şüphe yok ki, Doğu Avrupa ülkelerinin Moskova karşısında en bağımsızı olan Romanya ile kurulan ilişkileri, kısa bir süre sonra, Macaristan, Çekoslavakya ve Bulgaristanla kurulacak ilişkiler izleyecektir. Gerçekten, şu satırların yazıldığı sıralarda, Kiesinger hükümeti bu üç devletten de gelecek çeşitli heyetleri ve görevlileri Bonnda ağırlamaya hazırlanmaktadır. Federal Almanyanın bu Doğuya açılışı, Doğu Almanya ile Polonyada gözle görülür bir endişe yaratmıştır. Bu endişeleri karşılamak amacıyla olsa gerek, Bonn'da Federal Almanya - Romanya anlaşmasının imzalandığı bir sırada, sovyet yöneticileri de Federal Almanyadaki nazi hareketlerinden duydukları kaygıyı açıklayan bir bildiri yayınlamışlardır. Fakat bu bildirinin bir görünüşü kurtarmak belgesi olmaktan öteye gitmediği anlaşılıyor, çünkü Sovyetler Birliğinin kendisi de, Doğu Almanya ile Polonyanın endişeleri ne olursa olsun, Batı Almanya ile sıkı ilişki kurmakta çeşitli faydalar görmektedir.

SOVYETLER BİRLİĞİ — Bir yandan Federal Almanya Kurt Kiesinger'in liderliğinde Doğuya doğru açılırken, öteyandan Sovyetler Birliğinin Batıya açılma kampanyası da, Vietnam savaşma rağmen, bütün hızıyla devam edip durmaktadır. Önceki hafta Moskovada uzayın barışçı amaçlarla kullanılması ve çekirdekli başlıklar taşıyan araçların uzaya atılmaması amacıyla Birleşik Amerika, İngiltere ve Sovyetler Birliği arasında imzalanan yeni anlaşmadan sonra, geçen hafta bir süredir İtalyayı dolaşmakta olan Sovyet Devlet Başkam Nikolay Podgorni de Papa VI. Polü ziyaret etmiş ve böylece Sovyetler Birliği ile Vatikan arasındaki ilişkilere yeni bir gevşeme getirmiştir. Bilindiği gibi, Vatikanı şimdiye kadar yalnızca iki önemli sovyet lideri ziyaret etmiş bulunuyordu. Bunların birincisi eski Başbakan Krufçofun damadı Acubey, ikincisi de Sovyet Dışişleri Bakanı Gromikodur. Podgorninin ziyaretiyle ilk defa bir komünist ülkenin devlet başkam Papanın ayağına gitmiş olmaktadır. Öteyandan, Sovyetler Birliğinin Batıya açılma kampanyası bu hafta Sovyet Başbakanı Kosiginin Londraya yapacağı seyahatle devam edecek. Bazı gözlemcilere göre, Kosigin, Vietnam yenliydi dolayısıyla bu ülkede yapılacak dört günlük ateşkesimine rastlayan bu seyahati sırasında, Vietnam sorununa ingiliz yöneticileriyle birlikte bir çare aramaya çalışacak. Fakat WiIson yönetiminin şimdiye kadar Washington'un dümen suyunda giden Vietnam politikasında nasıl bir değişiklik yapabileceğini anlamak kolay görünmüyor. Gerçekten, İşçi Partisi milletvekilleri, geçen hafta yapılan bir oylamada, partinin sol kanadından gelen büyük baskıya rağmen, kuzeye yapılan amerikan bombardımanını takbihe gene yanaşmamıştır.

BUNLAR DA ÖLDÜ

Komünist Çin

Sisler dağılıyor

Çin Halk Cumhuriyetinde bir süredir olup - bitenler çevresinde yoğunlaşan sis perdesi, bu haftanın ilk günlerinden başlayarak, yavaş yavaş dağılacağa benzemekledir. Gerçekten, Hongkongdan alınan haberlere bakılırsa, ihtiyar lider Mao, devlet ve parti teşkilâtı içindeki karşıtlarından, bu arada Devlet Başkanı Liu Şao-çi ile parti Sekreteri Teng Hsiao-pingden kurtulduktan sonra, Çin komünizmi için kendi reçetesini uygulamaya başlamış, bu arada ülkenin çeşitli bölgelerinde komün yönetimlerinin kurulmasını kararlaştırmıştır. Bu haberlerin ışığında AKİS'in bundan önce Çindeki Kültür Devrimi konuşunda yazdıkları bir kere daha doğrulanmaktadır. Hatırlanacağı gibi, bu devrimle ilgili olarak her kafadan ayrı bir ses çıktığı şırada, AKİS, Kültür Devriminin altında Çinde komün düzenine geçilmesini savunan Mao ve taraftarlarıyla daha proleter diktatoryası devriminin tamamlanmadığı görüşünü savunan Liu Şao-çi ve taraftarlarının çekişmesinin yattığını söylemişti (Bk. AKİS, No: 658). İktidar iplerini kendi elinde topladığını, hisseder etmez Maonun hemen yeni bir komün denemesine girişmesi, bu bakımdan herhalde çok anlamlıdır.

Geçtiğimiz haftalarda Çinle ilgili olarak görülen ikinci önemli gelişme de, Moskova ile Pekin arasında zaten çok kötü olan ilişkilerin büsbütün bozulmasıdır. O kadar ki, şu satırların yazıldığı sırada iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesinden söz edenler bile vardır. Moskova ile Pekini bu kez karşıkarşıya getirip birbirlerine ağır it-

Perşembenin gelişi

Bu satırların okunduğu sırada, Vietnamda, yeni Vietnam yılı dolayısıyla yapılacak ateşkesimi başlamış olacaktır. Bazı iyimser yorumcular, bu ateşkesiminin o kadar özlenilen barış için pek elverişli bir fırsat olacağını düşünmekte ve büyük bir ümitle, bu mutlu gelişmeyi beklemektedirler.

Fakat Başkan Johnson, geçen haftanın sonlarında yaptığı basın toplantısında, bu iyimserlerin bütün ümitlerini daha beşiğinde boğuvermiştir. Teksaslı başkana göre, "karşı taraf" savaşı durdurmak ve barış masası başına oturmak için hiçbir ciddi çaba harcamamaktadır» Başkanın bu sözlerinden çıkan sonuç, bombardımanların yeni yıl tatili biter bitmez yeniden başlayacağıdır. Başka bir deyişle, Vietnamda barış, Başkan Johnson ortalıkta bir iyi niyet belirtisi göremediği için, gelecek baharlara kalmıştır.

Dahası var.. Ne Başkan Johnson, ne de onun Saygonda yarattığı -yarattıktan sonra başına dert olmuştur ya, o hikâye konumuzun dışında kalıyor- savaş lordu Ky, bu ateşkesimini, Millî Kurtuluş Cephesinin isteğine uygun olarak, ayın onbeşine kadar uzatmak niyetlisidirler. Millî Kurtuluş Cephesinin bu isteğini Vietkongun savaş azminin yavaş yavaş kırılmakta olduğu biçiminde yorumlamakta ve fırsat bu fırsatken asilerin işini bitirmeyi kendi amaçları balonundan en uygun yol olarak görmektedirler. Gene aynı düşünceyledir ki. Başkan Johnson, "ortalıkta hiçbir iyi niyet belirtisi göremiyorum" diye, Hanoiden bir kare bombardımanlar kesilirse görüşme masası başına oturulabileceği yolunda yükselen seslere kulak tıkayabilmekte ve yoğun bir dünya kamuoyunu aldatma kampanyasıyla suçu başkalarının üzerine yıkıp savaşa devam etmenin yollarım aramaktadır.

Öküz altında buzağı aramaya biç gerek yok. Başkan Johnson Vietnamda savaş terazisinin bir süredir kendi lehine bastığını görmüştür ve bu işin sonuna geldiğini düşünerek Vietkonga yaptığı baskıyı hergün biraz daha arttırmaktadır. Ama bu arada bütün bir ulusun varlığı, bir bölgenin düzeni, dünya barışı tehlike altına düşüyormuş.. bunu düşündüğü yoktur. La Fontaine'in kurtla kuzu hikâyesinde olduğu gibi, Vietnama kendi istediği bir biçim vermeyi kafasına koymuştur ve buna karşı ne yapılırsa yapılsın, ne denilirse densin, ille bu amacına ulaşacaktır.

Fakat Teksaslı başkanın yanıldığı bir nokta var. Dış politika denilen şeyle iç politika denilen şey birbirinden çok farklıdır. İç politikada kolaysa kullandığı kuvvet, tehdit ve uyutma metodlarını dış politikada devamlı olarak uygulamak mümkün olamaz. Dünya kamuoyu, amerikan televizyon şirketlerinin aracılığıyla, belli yönlere yöneltilemez. Kuvvet ve tehdit politikası bugün belki Vietnamda yürür ama, günün birinde, Birleşik Amerikanın söylediklerinin tam tersini yapan, tıpkı bir zamanların Sovyetler Birliği gibi dünyaya yalnızca kendi istediği biçimi vermek amacım güden bir devlet olduğu açıkça anlaşılınca, bütün iplikler pazara çıkar ve işte o zaman, elindeki büyük ekonomik ve askeri güce rağmen, dünyanın her köşesinde büyük bozgunlara uğramaya başlar.

Vietnamda askeri bir başarı için ayak direttikçe, Birleşik Amerika, tarihinin en güçlü döneminde bu bozgunların eşiğine yaklaşmaktadır.

Tüli'den haberler



Hoffmann'ı dinlerken

Azra Gün, Ankaralıların karşısına Şen Duldan sonra Hoffmann'ın taşbebek sevgilisi olarak çıktı. Geçirdiğimiz Cumartesi operanın galasında bulunanlar, pembe elbiseli, bale papuçlu taşbebeği çok beğendiler ve dakikalarca alkışladılar. O pera sese dayanan bir sanat ama aktrisliği de yabana atmamalı. Azra Gün de iyi bir aktris. Nitekim şimdiye kadar film çevirmek için birçok teklif almış ve hepsini reddetmiş. Son teklifi de Ordu Film Merkezi yapmış, lâkin Azra Gün opera sahnesinden başka yerde görünmek istemiyormuş..

Gala gecesinin seyircileri çok kalabalık ve şıktı. Gümüş ve altın modası İstanbuldan Ankaraya geçmiş durumda. Operanın holünde birçok kadın gümüş ve altın suyuna batmış gibiydi. İspanyadan dönen Suna Korad altın rengi topuzu, brokar mantosuyla çok şıktı. Azra Günün oyununu büyük bir dikkatle izledi.

Gala gecesi, herkes sahne dışında da bir şeylerle ilgileniyordu galiba. Bazı seyirciler perde aralarında Cumhurbaşkanı Sunayın oturduğu locayı izliyorlardı, bazıları da ön sıralarda oturan bakanları.. AP'li Bakanlardan Mehmet Turgutun ön sıranın kenarında, âdeta kabine dışı bir görünüşü vardı, kendisi de efkârlıcaydı. Kâmil Ocakın alaturkadan hoşlandığım bilenler, Offenbach müziğini dikkatle izlediğini görünce biraz şaşırdılar. Millî Savunma Bakam Topaloğlu ve eşi, alkışlarıyla dikkati çekiyorlardı. Genel Kurmay İkinci Başkanının eşi etrafına tebessümler saçıyor, büyükanneliğini tebrik edenlere küçük Refiği anlatıyordu. CHP'den Prof. Yavuz Abadan Nermin Abadan, Sırrı Atalay ve İsmail Arardan başka kimse yoktu Onları görenler de küçük kurultayı düşünüyorlardı... Perde kapanınca yükselen alkışlar. Aydın Günün sahneye çıkışı, Devlet Operasının kumkumalarının keyfini kaçırmışa benzer...



Balerin - soprano Azra Gün kuliste balerinlerle
Bir koltukta iki karpuz



Sunaylar ve torunları operada
Bir eski müşteri

Aylâ Dikmen sağcıymış

Ankaranın Gökdelen gazinosu Klüp X'de şarkılar söyleyen Balkan Festivali birincisi **Ayla Dikmen** sağcıymış. Şimdi çok moda olan ortanın sağı ve solu esprilerini o da yapıyor. Geçirdiğimiz Cumartesi akşamı, salondaki masaları ortanın sağı-solu diye ayırarak espriler yaparken "Ben de sağcıyım" diye bir itirafta bulundu ama bir şişe şampanyayı solculara kazandırdı. Klüp X bugünlerde çok kalabalık maşallah. Geçirdiğimiz Cumartesi akşamı AP'li Bakanlardan **Nihat Kürşad, Ali Naili Erdem** ve eşleri de oradaydılar ve tesadüfen ortanın solunda oturuyorlardı.

Pussy Catin yalnız adamı

Geçirdiğimiz hafta bir gece İstanbulun yeni klüplerinden Pussy Cate gidenler Tevfik Döleni bir masada yapayalnız gördüler. Bu yalnızlık kafalarda bir çağrışımla Ayşe Dümeri düşündürdü, ama o gece Ayşe Dümer İstanbuldan çok uzaklarda, Ankaradaydı. Gümüş elbiseler içinde pırıl pırıl bir genç kız. Klüp X'ip genç hokkabazının karşısına geçip ipleri keserken görseydiniz, onu, kırk yıllık hokkabaz sanırdınız-

Kırmızı mendilli milletvekili

Hariciyenin gözde bekârlarından **Adnan Bulak,** Helsinkiden Yeni Delhiye giden Osman Olcay ile Birleşmiş Milletlerden Fas Elçiliğine giden **Vecdi Türel** şerefine bir kokteyl verdi. Osman Olcay Hariciyemizin sayılı espritüellerinden biri. Eski dostları arasında formu yerindeydi. Necla Olcay biraz kilo almış ve şık bir sefire olmuş. Adnan Bulakın yakın arkadaşı **Tülin Okan,** kısa kesilmiş saçlarıyla bu partinin ağırlık noktasıydı; belki de evsahibelik vazifesini o yerine getirdiği için.. Adnan Bulakın başka bir yakın dostu İlter Türkmen, Coşkun Kırca ile bir köşeye çekilmiş bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Coşkun Kırcanın cebinden sallanan kırmızı mendili görenler hafifçe gülümsediler. Hususi partilerde, bilhassa Amerikan diplomatlarına Ortanın Solu ve Genel Sekreter Bülent Ecevit hakkında çok garip şeyler söyleyen Coşkun Kırca, kırmızı mendili göğsüne nasıl taktı diye hayratlar içinde kaldılar. O da işin fiyası canım!.

Dağa çıkan eskiler

Eski iktidar bakanlarından Celâl Yardımcı ve eşi Uludağa dinlenmeğe gitmişler. Celâl Yardımcı öyle sporcu bir adam değil ama son zamanlarda Yassıada hikayelerini anlatmaktan yorulmuş, biraz dinlenmeğe ihtiyacı varmış. Bir zamanlar Ankarada şıklığı ve güzelliği ile tanınan eşi Harika Yardımcı renkli pantalonlar giyip kocasıyla yürüyüşe çıkıyor. Büyük Otelin müşterileri de Celâl Yardımcının DP İktidarında mı, AP İktidarında mı daha faal olduğunu düşünüyorlar. Uludağ şu karlı günlerde tabiî çok kalabalık; İstanbul sosyetesinin birçok hanımı gümüş ve altın elbise yarışını pantalonlarla dağda yapıyorlar şu sırada..

Uğultulu kemanlar

Senato Başkanının eşi Bn. Atasagun Çankayadaki başkanevini Çocuk Sevenler Derneğine açtı. Geçirdiğimiz hafta Başbakanın eşi Nazmiye Demirci ile bütün Bakanların eşleri bu evde toplandılar. Leylâk rengi elbisesi içinde misafirlerini ağırlayan Bayan Atasagun günün kadınıydı. Bütün kadınlar onu inceliyor, İbrahim Şevki Atasagunla nasıl evlendiğini konuşuyorlardı. Bayan Atasagunun vaktiyle hemşire olduğunu, İbrahim Şevki Atasagun ile aynı hastanede çalıştıklarını bilmiyenler o gün öğrendiler.

Bu hikâyeler, fısıldaşmalar yüzünden salonlarda müthiş bir uğultu vardı, öyle ki Çocuk Sevenlerin misafirleri eğlendirmek için getirdikleri sihirli kemanların sesi işitilmedi. Kalabalık kadın toplantıları partilerin grup toplantısına benziyor, sihirli kemanlar da sihrini kaybedip uğultulu keman oluyor.

S O S Y A L   H A Y A T

Sanat

Değerlendirilen el emeği

Turist vitrinin içinde pırıl pırıl yanan, işlemeli büyük örtüyü göstererek yanındaki tercümana, "bu nefis birşey; Türkiyeye gelmeden, zaten türk elişlerinin ne kadar ince ve güzel olduğunu duymuştum, ama tabiî çak pahalıdır" dedi.

Türk Elsanatlarını Tanıtına Derneği üyelerinden zarif bir hanım bu sözleri duymuştu, gülümsedi ve turiste, "öyle zannediyorum ki bu örtüyü çok ucuz bulacaksınız. 12 kişiliktir. 12 peçetesi vardır ve fiyatı 225 türk lirasıdır; 6 kişiliği ise, yalnızca 87.50 TL. dir" diye seslendi. Turist gerçekten şaşırmıştı. İşlemeli örtüye, inanamıyarak baktı.

Olay geride bıraktığıma hafta içinde Türk Elsanatlarının İzmir caddesindeki satış mağazasında geçiyordu. İşlemeli büyük örtü, Denizliden geliyordu. O çevrenin meşhur abani işi ile yapılmıştı. El işi değildi tabiî ama, o kadar güzel duruyordu. Aynı kumaşı Denizli, elbiselik, döpiyeslik olarak da kupon halinde satışa çıkarmıştı.

Turist örtüyü derhal aldı. İyi bir iş yapmış elmanın hoşnutluğu içindeydi. Hem Türk Elsanatları Tanıtma Derneğindeki gümüşişleri de onu aynı derecede sarmıştı. Mardinin gelinbaşı işin kullandığı muazzam bir sallantılı gümüş tarak, en modern bir gecebaşı için biçilmiş kaftandı. Turist eski gümüş işçiliği ile yapılan, sallantılı ve sallantısız Şanel iğnelerine, aynen Anadoludaki şekillerini muhafaza eden çok zengin gümüş kolyelere, telkari işlere, şık broşlara hayran olmuştu. Gümüşiş yanında, Antebin bakır işleri, vazoları ve çeşitleriyle ilgiyi çekiyor, zengin bir kilim ve cicim koleksiyonu türk elsanatının en güzel örneğini veriyordu.

Türk Elsanatlarını Tanıtma Derneğinin yeni mağazasında ilgiyi çeken yenilikler arasında Ankarada yapılan sedef kakma tahta işleri, tepsiler, şişler, kutular, Hacıbektaş taşından yapılmış çok modern şekerlik ve vazolar, duvar saksılıkları, seramikten yapılmış broşlar, kolyeler, ufak tabaklar ön sıralan almaktaydı. Samsun Olgunlaşma Enstitüsünün deri ile çuvalı beraber kullanarak hazırladığı çok şık çantalar, 1967 Türkiyesinde inanılmayacak kadar ucuz bir fiyat etiketi taşıyordu: 62.50 TL, Gine Samsundan gelen işli bir duvar panosu, hem türk elsanatının inceliğini gösteriyor, hem de fiyat yönünden insanı şaşırtıyordu. Abani örtüler yanında, abaniden yapılmış çok şık. ve ağır perdelikler, türk zevkini' gösteren renk renk yün çoraplar, kütahya işi değişik tabaklar ve vazolar, değişik parçalar ilgiyi çekiyordu. Derneğin zevkli ve pratik görüşlü üyeleri, sepeti de en iyi bir şekilde değerlendirmişler ve meselâ yayvan bir pazar sepetinin içini plâstikle kaplamış, buna bir de, zincirle sepetin sapına bağlanan, aynı plâstikten yapılma ufak para çantası eklemişlerdi. Sepet, plaj veya pazarda kullanılmak üzere, mükemmel vs aynı oranda şıktı.

Gönüllüler faaliyeti

Türk Elsanatlarını Tanıtma Derneği, 1953 yılında Ankarada gönüllü ev kadınları tarafından kurulmuştur. Amacı, yurdun muhtelif yerlerinde yapılmakta olan türk elsanatlarına ait mamulleri toplamak, bazılarını aynen, bazılarını günümüzün ihtiyâçlarını karşılayacak şekilde yenileştirerek piyasaya sürmektir. Böylece dernek, çok amaçlı bir program güderek, bir yandan türk elsanatlarını en güzel örnekleri ile, yurt içinde ve dışında tanıtırken, bir yandan da bu işleri yapan sanatçılara, ev kadınlarına, yeni iş alanları açmış oluyor. Türk elsanatlarını Tanıtma Derneğinin İzmir caddesinde devamlı bir satışı mağazası vardır. Türk Elişleri burada sergilenmekte ve devamlı olarak satışa çıkarılmaktadır. İthal malı bir kolye dünyanın parasına satılırken, hakiki gümüşten yapılmış çok zengin bir yerli kolye, bü-

tün ihtişamına rağmen, gerçekten çok ucuzdur.

Dernek üyeleri, Anadoluda sık sık gezilere çıkmakta, Anadoludaki sanatçılara yeni modeller götürmekte veya eski eserleri arayıp, onları yeni bir şekilde kullanmak üzere, olduğu gibi getirmektedirler. Dernek, yurt içinde ve dışında birçok sergiler açmış ve türk elsanatlarını, son birkaç yıl içinde tanıtmakta başarı kazanmıştır.

Yaşıyan tablolar

Mavi tayyörlü, mavi blûzlu, siyah saçlı kadın loş ışıkta pırıl pırıl yanan bir tablonun önünde durdu ve AKİS muhabirine, "en çok bunu seviyorum" dedi. Tablonun ismi "Kaptanpaşa" idi ve sırf siyah fon üzerine çavdar sapından yapılmış bir yelkenli gemiyi gösteriyordu.

Olay geride bıraktığımız hafta içinde Ankara Sanatsevenler lokalinde geçti. Mavi tayyörlü sanatçı, belki dünyada çavdarsaplarını, ufak tahta parçalarım en iyi değerlendiren Ayten Doğançay idi. Ayten Doğançay tablolarında tabiî boya da kullanıyordu ama, çavdarsapı daima ön plânda geliyordu. Kumaş ve tahta parçaları ve bunlara benzer malzeme ile tablolar büyük bir derinlik kazanmış, âdeta yaşıyan bir hal almıştı. Çavdarsap'an ile yapılan "Bizim Sokak", "Mühür Gözlüm", "Göl Kıyısı", "Orada Bir Köy Var Uzakta" tabloları, "Kaptanpaşa"nın yanında en çok ilgi görenler arasındaydı. Çavdar gibi, tahta parçası gibi dilsiz malzemeyi konuşturan Ayten Doğançay, en çok köy kadım, köy evi, kağnı, köy hayatı gibi konulan işlemişti. "Yâr Gelir Oynamaktan" tablosunda sağ el yerine sol ellerin hareket halinde oluşu bir seyircinin dikkatini çekmişti. Ayten Doğançay güldü "Farkına varmadan sol elleri hareket ettirmişim, çünkü ben de solağım" diye konuştu.

Bodrum gençliği

Vergiden kurtulmak için dernek sıfatı ile açılan, buna rağmen içki satıp çeşitli kirli oyunlara girişen bazı diskoteklerin kapatılması ilgiyi, bir defa daha, eğlenen gençlik üzerine çekmiş, gazeteler baskın günü diskoteklerde dans etmekte olan çocukların boy boy resimlerini yayınlamışlardır.

Birçoğunun gözleri siyah bandlarla kapalı olmakla beraber pekâlâ teşhis edilebilen ve istekleri çoğu zaman "hızlı bir dans"tan öteye gitmeyen bu çocukların davranışlarım ticarethane sahiplerinin gizli maksatları ile' birleştirip,. diskoteğe girip çıkan her genci aynı şekilde teşhir etmek, yetişmekte olan kuşağın dertlerim anlamaktan ne kadar uzak olduğumuzu bir defa daha göstermiştir. Gençlerin boş zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirecek imkânlar ve onlara eğlenecek, spor yapacak normal yerler sağlamadıkça, onları dünyada sömürülebilecek herşeyden faydalanmak için hazır bekleyen kimselerin pençesinden kurtaramayız. Bugün bodrum gençliği diye adlandırdığımız, "yaşantısını yaşamak" istiyen, bunalımlarım hızlı danslarla bastırmaya çalışan gençliğin Çarliston devri gençliğinden farkı yalnızca "büyükler" tarafından sömürülmek istenmeleridir. Onları ele avuca sığmaz hale getiren edebiyat, hattâ bu edebiyatın en yeni, en genç sözcükleri, serseri gençliği tehlikeli olduğu kadar çekici gösteren filmler, romanlar, çeşitli yayınlar yüzde doksan büyüklerin eseridir.

Dernek sıfatı altında bir diskotek açılıyor, aylarca belki yıllarca bu sıfat altında içki satıyor, çeşitli kirli işler yapıyor ve polisin gözleri önünde ticaretine devam ediyor. Birgün bu diskotek basılıyor, dans eden gençlerin resimleri çekiliyor; bu gençleri, siyah gözbandları ile en fena şekilde damgalayıp, suçluyoruz. Ne yapsın bu çocuklar? Hani onları tenise, top oyunlarına yöneltecek spor salonları, hani onların kız-erkek gizlenmeden, saklanmadan arkadaşlık yapmalarım, dans etmelerini sağlıyacak gençlik kulüpleri ve hani onların boş zamanlarım değerlendirecek, oldan sanata, okumaya, iyi bir şekilde tartışmaya hazırlayacak imkânlar? Geçen yaz memleketimizi ziyaret eden bir spor uzmanı, dünya gençlik teşkilâtı ile ilgili olarak yaptığı temaslarda, "adım başına kahve, pastahane, diskotek görüyorum ama, Türkiyede hiçbir mahallede, çocukların spor yapmalarını sağlıyacak bir voleybol filesine bile rastlamadım" demişti. Uzman, başka memleketlerde belediyelerin boş arsaları çevirip, buralarda basit şekilde spor yapma imkânları sağladığını da ifade etmişti Hele sokaklarda, duvar kenarlarında oturarak zamanı öldürmeye çalışan gençlere çok üzülmüştü. Bugün ahlakdışı birtakım işlere girişen, vergi kaçakçılığı yapan ve gençlerin çok masum dansetme ve eğlenme isteklerini fenaya kullanan bir diskotek kapatılabilir; langırt salondan aynı gerekçelerle yasaklanır ama, çocukları sokaktan kurtarmadıkça, onlara bodrum gençliği gibi sıfatlar yakıştırıp, hiçbir şey yapmadan onları birtakım yayınlar ve kötü edebiyatla bir nevi şöhrete ulaştırmakta devam edip bu gibi şeylere özenmeye teşvik ettikçe, meseleleri halletmek mümkün değildir. Diskotek denilen yer, çocukların içki içmeden, karanlıklara gömülmeden, plâk çalarak serbestçe dans edebilecekleri bir yerdir. Usulü ile açılan bir diskotek, gençleri evlerin kapalı duvarları içindeki özel partilerden kurtaracağı için faydalı da olabilir. Hattâ okullarda sporun yanında, bugün bir nevi spor sayılan hızlı dansların yapılmasına elverişli salonların bulunması, belirli günlerde bunların öğrencilere açık tutulması da düşünülebilir. Elbette ki dans, boş zamanı değerlendirmek için en iyi meşgale değildir. Herşeyden önce çocuklara okuma, tartışma, sanat ve spor zevki aşılamak, herkesin kabiliyetine göre boş zamanını bir meşgale ile doldurmak ve değerlendirmek imkânım vermek lâzımdır. Ama bunun yanında, kız-erkek arkadaşlığını ön plânda tutan, çocuklara yaşıtları ile, cins farkı gözetmeksizin beraber eğlenmek fırsatlardı sağlıyan tedbirler de şarttır. Gençleri bodrumdan çıkarmanın tek yolu zaten budur.

Jale CANDAN

S İ N E M A

Filmler

"Ana; Caddedeki Dükkân"

Savaştan önce filim yapımı birkaç büyük ülkeye mahsus bir imtiyazdı. Bunun dışında, birkaç küçük ülkede de sadece "iç tüketim'i karşılamak için ufak çapta filim yapımı çabası yer alıyordu. Savaştan sonra bu durum tamamiyle değişti: Filim yapımı, bir avuç ülkenin imtiyazı olmaktan çıktı, hemen her bağımsız ülkenin ulusal sinema endüstrisi kuruldu. Bu arada bu küçük ülkelerden sinema sanatı alanında şaşırtıcı başarılar kazananları da çıktı. Ama, bütünüyle ele alındığında, eskiden nasıl filim yapımı, birkaç büyük ülkenin imtiyazında idiyse, savaşı izleyen ilk yıllarda da sinema sanatı bakımından yine bu ülkeler imtiyazlı durumdaydılar. Küçükler henüz kurulma ve yerleşme döneminde bulunuyorlardı. Fakat 1960'tan sonra bu durum da değişmeye başladı. Büyük ülkelerin sinemaları, bir yandan televizyonun, öte yandan söylenecek şeyleri bitirmiş olup yeni bir şey bulamamanın getirdiği bunalımın içine düşerlerken; genç sinemalar ortaya dipdiri, taptaze bir görünüşle çıkmağa başladılar. Orta Amerikanın, Lâtin Amerikanın irili ufaklı ülkelerindeki ulusal sinemaları, Doğu Afrikanın bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkelerinin sinemaları, Doğu Avrupanın devletleştirilmiş sinemaları, sinema dünyasına yeni bir canlılık, değişik bir hava getirdiler. Doğu Avrupada özellikle Çekoslavakya ile Polonya, sinema endüstrilerini sağlam temellere oturtmuş, yeni sinemacı kuşağı yetiştirmeye büyük önem vermiş, sinemacılarına her bakımdan Özgürlük tanımış olmanın meyvalarını kısa zamanda toplamağa başladılar. Bugün uluslararası hemen hiç bir sinema festivali yoktur ki, ödül listesinde bir Çek ya da Polonya filmi yer almasın. Sinematek Derneğinin geçen haftaki programında yer alan Jan Kadar ile Elmar Klos'un "Obehod na korze - Ana Caddedeki Dükkân"ı da Batı ülkelerinde yarım düzineye yakın ödül kazanan bir filim.

Acı mizah

"Ana Caddedeki Dükkân", Doğu Avrupa sinemalarının birçok filmi gibi, yakın tarihlerinin izi hâlâ silinmiyen olayından, nazi işgalinden yola çıkıyor. Kadar ile Klos, bizi 1942 yılında Slovakyadaki küçük bir taşra şehrine götürüyorlar. Hâni şu, aşırı milliyetçilerin sözde çeklere karşı bağımsızlıklarını korumak için, politikacı-din adamlarının liderliğinde harekete geçip de, sonunda Hitlere peşkeş çektikleri Slovakyayâ.; Nazilerin "örnek devlet", Slovakyalı aşın milliyetçilerin de "dünyanın en şiddetli yahudi aleyhtarı ülkesi" diye övdükleri ülkeye! Yıl 1942'dir ama, bu küçük taşra şehrinde savaşın hiçbir izi görülmemektedir: Şehrin saygıdeğer kişileri pazarları eşlerini ve çocuklarını yanlarına alarak şehrin ana caddesinde, belediye bandosunun konseri arasında piyasaya çıkarlar; ana caddenin dükkânları normal çalışmaktadır; pazarın kurulduğu günler köylüler, ana caddede ya getirdikleri malları satarlar, yahut ihtiyaçlarını karşılamak üzere dükkân sahipleriyle takas ederler. Bu sakin şehrin aslında, ahalisi "rehin altında" esir bir şehir olduğunu seyirci, ancak zaman zaman farkeder: Yerli nazilerin boy göstermesiyle; Slovakyayı nazileştiren Hlinka'nın adına şehrin meydanında çok çirkin, ehramı andıran bir kulenin yavaş yavaş yükselmesiyle; ya da şehrin yahudi ahalisinin göğüslerine takılan altı köşeli yıldızla!..

Sağırlar diyalogu

Kadar ile Klos'un trajedisinin baş kahramanları da yine Slovakyanın bu çirkin yüzüyle ilgisi olmıyan iki kişidir: Birisi, nazi rejiminin bütün sıkılarına boşveren, daha doğrusu böyle bir rejime bir türlü akıl erdiremiyen, kendi halinde, iyi yürekli bir marangozdur; öbürü, ana caddede küçük bir tuhafiye dükkânı işleteni, yaşlı, bir ayağı çukurda, kimsesiz bir yahudi kadındır. Kadar ile Klos'un acı mizahı, nazi rejiminin bu iki kişiyi yanyana getirmesiyle başlar: Marangozun kayınbiraderi, şehrin nazilerinin ön-



"Kadınlar Ve Erkekler"
Kınsey Raporunun italyancası

deridir; tutar, marangozu yaşlı yahudi kadınının dükkânına "aryan denetçi" yapar. Aryan denetçi, yâni yahudilere ait dükkânların işletilip gelirine el konmasını sağlıyan "sâf ırk"tan adam. Gerçekte bu küçük dükkânın geliri yok denecek kadar azdır, kutularının hemen hepsi boştur ve yaşlı kadın, yahudi topluluğunun desteğiyle geçinebilmektedir. Marangoz, hem kayınbiraderinin oyununa geldiğini sandığından, hem iyi yürekli olduğundan, hem de bir duvar kadar sağır olan yaşlı kadına "aryan denetçi"nin ne olduğunu bir türlü anlatamadığından dükkânın denetçisi değil, kadının yardımcısı olur ve vaktinin çoğunu da kadının • eskimiş mobilyasını tamirle geçirir. Bir ırkçı rejimde hiç raslanmıyan bu çeşit bir "aryan denetçi"den hoşlanan yahu diler de marangoza maaş bağlarlar..

Feci son

Ama Hlinka anıtı yükselip biterken, olayların akışı da hızlanır; ırkçılığın çirkin yüzü kendini daha açık göstermeğe başlar. Yahudileri destekliyen bir "hıristiyan ve aryan" ibret olsun diye dayaktan külçe haline getirilir. Sonra çoluk çocuk, kadın erkek bütün yahudilerin toplama kampına gönderilmek üzere toplanmasına sıra gelir. Yaşlı yahudi kadının adı bir yanlışlık eseri olarak listede atlanmıştır. Yahudiler dükkanın önünde toplandıkça zavallı marangoz, yaşlı kadını saklamakla suçlandırılmak korkusundan paniğe uğrar; kadına durumu anlatmak ister ama yaşlı kadın bunu bir türlü kavrıyamaz. Sonra, bütün tanıdıklarını meydanda toplanmış görünce, yüzyılların baskısını anlatan korkunç kelime birden zihninde beliriverir: "Pogrom"! Bu kez paniğe uğramak sırası yaşlı kadındadır. Büsbütün telâşa kapılan marangoz, yaşlı kadını saklamak için bir yüklüğe iter, bütün yahudiler götürüldükten sonra kadını çıkarmak için kapıyı açtığında ölüsüyle karşılaşır; bunun üzerine kendini asar.

Ölçülü tutum

"Ana Caddedeki Dükkân"m başından sonuna kadar dikkati en çok çeken yönü, ölçülü tutumudur. Kadar ile Klos'un filminde ne savaş sahneleri **var,** ne de -işkenceye uğramış bir insanın kısacık görüntüsü dışında- bir şiddet sahnesi; ne bir alman askeri görünüyor, ne de almanca konuşuluyor. Hlinka Muhafızları -yerli naziler- ise korkunç olmaktan çok Chaplin'in "Büyük Diktatör"ündeki gülünç askerleri andırıyorlar. Fakat bütün bunlar, "Ana Caddedeki Dükkân"ın nazi aleyhtarı, ırkçılığı yeren filimlerin en güçlülerinden biri olmasını önlemiyor, aksine bunu kolaylaştırıyor. Bunu sağlıyan nokta da, ırkçılığın sağduyuya, insan yaratılışına aykırı, çirkini korkunç ve korkunç olduğu kadar da gülünç niteliği ile, bu deli gömleğinin giydirilmek istendiği insanların -burada iyi yürekli marangöz ile dünyadan habersiz yaşlı yahudi kadınının- her türlü şiddeti, baskıyı etkisiz bırakan saflıkları, yumuşaklıkları arasındaki karşıtlık Kadar ile Klos'un filmi, başından sonuna kadar bu karşıtlık üzerine, kurulmaktadır. Yönetmenler bu karşıtlığı keskinleştirmek için, birincinin korkunçluğunu üzerine basa basa vermek yerine, ikincinin yumuşaklığını, zaman zaman mizah havasına da bürünen, bir tutumla, vermeği tercih etmişler; bunun zaman zaman, iki karşıt unsur arasındaki dengeyi sağlamakta güçlük çıkardığı da oluyor, fakat başroldeki Jozef Kroner ile Ida Kaminska'nın çok inandırıcı oyunları gerek bu dengesizliği, gerekse senaryodaki bazı aksamaları örtebiliyor.

"Kadınlar Ve Erkekler"

"Signore e signori - Kadınlar Ve Erkekler". Pietro Germinin. 1962'deki Cannes Filim Festivalinde en iyi güldürü ödülünü kazanan "Divorzio all'italiano - İtalyan usulü boşanma"sı ile, ondan sonraki "Sedotta e abbandonata - Kandırılmış ve Terkedilmiş"inin devamı. İtalyada aşka konan her çeşit yasağa karşı savaş açmışa benziyen Germi, ilk iki filminde olduğu gibi bu sonuncusunda da yine italyanların cinsel davranışlarını inceliyor. Ancak, "Kadınlar Ve Erkekler"in geçen yılki Cannes Festivalinde büyük ödülü, Fransız yönetmen Claude Lelouch'un "Un homme et une femme - Bir Kadınla Bir Erkek" filmiyle paylaşmasına rağmen, ne "İtalyan Usulü Boşanma"nın, ne de "Kandırılmış Ve Terkedilmiş"in başarısına ulaştığı söylenemez. İlk iki filimdeki çevreden ve tutumdan ayrılınca, Germinin elde ettiği sonuç da hayli farklı oluyor. Bu filimlerdeki çevre, İtalyanın ahlâk yönünden en katı bölgesi olan Sicilyaydı. Germi, bu katı ahlâk ve namus anlayışını, kanunun boşanmayla ilgili hükümlerinin saçmalığım, tatlı bir hiciv havası içinde ortaya koymaktaydı. "Kadınlar Ve Erkekler"deyse Germi, bu kez güneydeki Sicilyadan ayrılıp kuzeydeki bir küçük taşra şehrine, Venedikin 75 bin nüfuslu Trevisosuna taşmıyor. Tek bir hikâye yerine, birbirinden ayrı, ama sonuç bakımından birbirine bağlı üç hikâye anlatıyor. Hikâyelerin hepsi de bu taşra şehrindeki erkeklerin cinsel davranışlarıyla ilgili. Germi, Kinsey raporunu italyan erkeğine uygulayarak, küçük çapta bir "italyan erkeğinin cinsel davranışları" incelemesi meydana getirmek istemiş; fazla kuru ve bilimsel görünmemek için de konuyu sulandırarak vermiş. Fakat ilk iki filmdeki hiciv havası yerine, "Kadınlar Ve Erkekler"de fazla sulandırılmış bir tutuma varmış. Bu bakımdan, küçük taşra şehrinin, Sicilyadakinden değişik olarak, - aynı çevre içinde kalmak, dışarıya taşmamak, gizli-kapaklı olmak şartıyla- ufak tefek maceralara, tanıdıklar arasındaki eş ve sevgili değiştirmelerine göz yuman, ama bunun dışında sahte bir namusluluk taslayışına varan ikiyüzlü ahlâk anlayışım yansıtan filim, iç gıcıklayıcı sahneleri de hesaba katılınca seyirciyi eğlendirici, oyalayıcıysa da, yüzeyden aşağıya inemiyor ve Germinin ilk iki güldürüsündeki başarıya ulaşamıyor.



Soğuk algınlığından ileri gelen bütün ağrılara

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder — grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler OPON günde 6 adede kadar alınabilir

FAYDALIDIR